

- Abadan-Unat, Nermin, (2007), "Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950'li Yıllardan 2000'li Yıllara", **Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri**, Der. Ayhan Kaya-Bahar Şahin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3-18.
- Aydın-Karakaşoğlu, Yasemin, (1999), "Almanya'da Okullarda ve Üniversitelerde Başörtüsü Olayı", **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 82, 58-77
- Iemmen, Thomas (2005), "Almanya'da İslamiyet", **Türkiye ve Avrupa'da İslam, Devlet ve Modern Toplum**, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını, 69-80
- Münz, Rainer, (2007) "Almanya'da Göç Olgusu ve Nüfus Gelişimi: Tarihçe ve Geleceğe Bakış", **Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri**, Der. Ayhan Kaya-Bahar Şahin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 85-99.
- Rohe, Mathias, (2005), "Avrupa'da İslamiyet-Entegrasyon ve ya Gettolaşma", **Türkiye ve Avrupa'da İslam, Devlet ve Modern Toplum**, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını, 97-109.
- Rohe, Mathias, (2005), "Almanya'da Başörtüsü Sorunu", **Türkiye ve Avrupa'da İslam, Devlet ve Modern Toplum**, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını, 155-164.
- Yücesan-Özdemir, Gamze, "Sosyal Dışlanma" Kavramı Masum Değildir: İnsandışlaşmanın Reddi ve İnsanlaşmaya Dair", **TES-İŞ**, Haziran, 100-103.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
- <http://www.sabah.com.tr/2007/06/15/haber,C7995342FDAB4DB39094B63F0F27D8BC.html>
- (https://www.cia.int/t/commissioner/default_EN.asp)

Çocuk Suçluluğu, Çocuk Kurbanlar, Evden Kaçan Çocuklar ve Çalışan Çocukların Durumuna İlişkin Sosyolojik Bir Analiz

Hakan ARIKAN*

ÖZET

Çocuk ve suç olgusu, toplumsal bir problem olarak günümüzde sadece toplumun değil, devlet, hükümet, akademi ve sivil toplum örgütlerinin giderek ilgilerinin arttığı bir araştırma konusu haline gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, sosyoekonomik problemlerine paralel olarak, suçlu çocukların karşılaştığı problemlerin çözümü daha zor olabilmektedir. Suça maruz kalan ve suça karışan çocuklarla ilgili tanımlayıcı ve istatistiksel çalışmalar dışında, onların yaşam koşullarını ve suça eğilimlerini, çalışma koşullarını, aileleriyle ilişkilerini, detaylı analiz eden sosyopsikolojik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan çalışmalar sık sık güncellenerek sadece profiller ve sorunlar değil, bu iki konudaki değişim ve gelişmeler de bilimsel olarak sunulmalıdır. Çözüm önerilerinin ortaya konulmasında birinci adım bilimsel ve sistematik olarak sorunun ortaya konmasıdır. Bu çalışmaya konu olan çocuklar dört ana kategoride ele alındı: (1) suça yöncelen çocuklar, (2) sokakta çalışan çocuklar, (3) sokakta yaşayan ve/veya evden kaçan çocuklar ve (4) suça maruz kalan çocuklar. Bu dört kategori sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik açılarından özellikle sosyolojik bakış açısı ile ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı suçlu, çalışan, sokakta

yaşayan ve çalışan çocukları sadece tanımlamakla kalmayıp dünyadaki durum ve özellikle Türkiye'deki bu sorunun durumu, çözüm ve önleyici tedbirler hakkındaki teorik bir çalışma ile farklı grup tipleri olarak görülen fakat çoğu kez bu grupların birden fazlasına ait olan çocukların durumuna ilişkin sosyolojik bir çalışma sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Çocuk Mağduriyeti, Sokak Çocukları, Evden Kaçma, Çalışan Çocuklar.

1. GİRİŞ

Gerek Türkiye'de gerek diğer gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde evden kaçan, suça karışan ve/veya suça maruz kalan çocukların sayılarında önemli artışlar görülmektedir. Evden kaçan, sokakta yaşayan, suç işleyen ve suça maruz kalan çocuklar sadece kendi ailelerine problem yaratmazlar. Her şeyden önce yaşadıkları çevrenin genel düzenine zarar verirler, suça katıldıklarında arkalarında birçok mağdur bırakırlar. Başka insanların malını gasp eder, kullandığı uyuşturucu madde etkisiyle başkalarının canına, malına ve ırzına tecavüz ederler. Bu şekilde hem suça maruz kalanlar mağdur olur, hem bu çocukların bağımlılığı beraberinde getireceği sağlık sorunlarıyla devlete yük olur. Çocuk işlediği

*Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi
(arikanhakan@hotmail.com)

suçtan sonra yakalanınca vereceği zararlar bitmez, onun soruşturmasının yapılması, tutuklanması, yetiştirme yurtlarına, tedavi olacağı merkezlere gitmesi de devlete pahalıya mal olur. Hele hele bu çocukların yarımın yetişkin suçluları olacağı düşünülünce zararın faturası kat kat artar. Günümüzde hemen her gün görsel ve yazılı basına yansıyan kapkaç, gasp ve tecavüz suçları konunun ne kadar önemli olduğunu ve problemin çözümlenebilmesi için bir an önce tedbirler alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

İşte bu çalışmanın amacı kısaca farklı boyutlarıyla açıklanmaya çalışılan sorunu başlangıçta belirleyip ona neden olan etkenleri saptamak, ilerde bireysel ve toplumsal maliyetleri çok daha yüksek olacak olan evden kaçan, suç işleyen, suça maruz kalan ve madde kullanan çocukların yeniden topluma kazandırılmaları için çözüm önerileri ile toplumun sivil ve resmi tüm ilgili kurumlarının alması gereken önlemleri sunmaktır. Araştırma sonucu elde edilen veriler evden kaçan, madde bağımlısı olan, suç işleyen ve suça maruz kalan, sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocukların demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini betimlememizi, bu çocuklarla ilgili uygulamaları irdelememizi, bu çocukların sağlıklı ve yasalara uyan bireyler haline gelmesi için neler yapılabileceği ile ilgili öneriler geliştirmemizi, çocuklarla ilgili resmi kurumlara ve sivil toplum örgütlerine düşen görevleri tartışmamızı sağlayacaktır. Böylece problemin tanımlanması çözüm önerileri geliştirmemizi kolaylaştıracaktır.

Bu çalışmada yer alacak bölümler şöyle özetlenebilir: Birinci bölümde, öncelikle, kullanılacak kavram ve tanımlar dört alt bölümde (sokakta yaşayan, sokakta çalışan, suça karışan ve

suça maruz kalan çocuklar) sistematik bir şekilde ele alınacaktır. İkinci bölümde konuya teorik bir bakış açısı getirebilmek için özellikle sosyolojik ve psikolojik bazı teorik yaklaşımlar ele alınacaktır. Konuya ilişkin literatür taraması dünya ve Türkiye’de olmak üzere iki alt bölümde üçüncü bölümde incelenecektir. Böylece konu hakkında daha önceden yazılmış bazı eserler, uygulamalı çalışmalar ve ilgili istatistikler verilerek konuya genel bir tarih ve güncel bakış getirilecektir. Dördüncü bölümde sokakta yaşayan, sokakta çalışan, suça karışan ve suça maruz kalan çocuklar konusunda literatürde yer alan çözüm önerileri ve tedbirler bir arada sunulacaktır. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ayrıca bazı önlem ve öneriler sunulacaktır.

2. KAVRAMLAR VE TANIMLAR

2.1. Suça Karışan Çocuklar

Çocuk suçluluğu genellikle çocuğun sosyal uyumsuzluğunun bir ifadesidir ve çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasal müdahale gerektirecek duruma dönüşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Çocuk suçluluğu, çoğu ülkelerde 17 veya 18 olarak kabul edilen kanuni yaş sınırı içine giren bir çocuk tarafından, devletin yetkisindeki alan içerisinde uygulanan ceza kanununun ihlali halinde söz konusu olur (Sevük,1998:13).

19.yy. başlarından itibaren sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan sınıflaşma çocuk emeğinin iş gücüne katılması, göçler ve geleneksel ailelerin oynadığı toplumsal rolün yerini çekirdek ailenin alması ile I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında toplumsal yıkımları, tüm dünyada çocuk suçluluğu oranında patlama yaratmıştır. Araştırma verilerine

bakıldığında, çocuk suçluluğunun uluslararası bir problem olduğu görülmektedir.

Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimiyle açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek terim ülkemizde “Çocuk Suçluluğu” olarak kullanılmakta, bu tanımın içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümü kapsamaktadır (Defence for Children International, 1993). Türk hukuk sisteminde suçlu çocuk, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranış ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişidir.

İnsanların üzerinde ittifakla anlaşukları konulardan biri de, çocukların toplumun geleceği olduğu gerçeğidir. İnsanların en çok değer verdiği varlık çocukları olmasına karşın yeryüzünde milyonlarca çocuk açlığın ve yokluğun pençesinde kıvranıp can vermekte, savaşlarda ölmekte ve çocukluğunu yaşamadan suç işleyip cezaevlerine düşmektedir. Yapılan araştırmalar “suçlu çocuk yok, ancak suça itilmiş çocuk var” savını doğrular niteliktedir. İnsan sosyal bir varlıktır. Sosyal bir çevrede doğar, çevrenin şartlarıyla şekillenir. Toplumca yaratılmış din, ahlak ve hukuk gibi üstyapı kurallarına uyar. Toplumca kendine verilen görevleri yerine getirir. İçinde bulunulan koşullar çocuktaki suç davranışını ortaya çıkarabilmektedir.

Hukuki açıdan çocuk 11-18 yaş arasındaki bireylerdir. En çok suç işlenen yaş 14 yaş grubudur. Çocukluktan yetişkinlik dönemine geçiş olan bu yaşlarda (geçiş devresi), genç, “ben kimim? Neyim, kimc benzemeliyim? Ne olmalıyım?” vb. gibi sorularla isbat-ı vücut etmek ister. Ailenin isteklerine başkaldırır, özgür olmak ister.

Dönmezer (1984), suçu “topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu

kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen, eylem, davranış, tavır ve hareket” olarak tanımlar. Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Ancak çocuk suçluluğu kavramı bu genel tanımlamaları yaş faktörü ile sınırlandırmaktadır.

Uluslararası antlaşmalardaki çocuk suçluluğu tanımlamalarının yanı sıra, akademik çevrelerde de çocuk suçluluğunun tanımlamasıyla ilgili tartışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Burt (1925), çocuk suçluluğunu, bir çocuktaki anti sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek duruma dönüşmesi olarak tanımlar. Daha önceden de belirtildiği üzere batı literatüründeki çocuk suçluluğu kavramı, kanuna karşı gelmiş 11-18 yaşları arasındaki çocukları kapsamakla birlikte hemen hemen tüm araştırmacıların konuyla ilgili tanımlamaları içerisindeki ortak değerlendirme, suç niteliği taşıyan davranış gerçekleştiren çocuğun, suça itilmiş çocuk olarak kabul edilmesidir.

Bu tanımların çoğunluğunun erkek çocuklar göz önünde bulundurularak yapıldığı göz ardı edilmemelidir. Bunun nedenlerini şu şekilde açıklamak mümkündür. Kızların sayısı, kaydedilmiş suç verilerinde, erkeklerin sayısına oranla daha azdır. Gittikçe artan suçlu kız çocukları, uyuşturucu maddeler kullanmakta ve ağır suçlara karışmaktadır.

Dünyadaki çocuk suçluluğu ile ilgili istatistiksel sonuçlara ve işlenen suçların niteliklerine bakıldığında, Türkiye’deki görünümün nisbi olarak iyi olduğu söylenebilir.

Türkiye dünyadaki mezkur gelişmelerden derinden etkilenmiştir. Sanayileşme ve hızlı bir kentleşme ülkemizde bu gelişmeler düzenli olmadığı için çeşitli sapmalara sebep olmaktadır.

Bu saptamalardan biri de çocuk suçlarında önemli artışların olmasıdır. Türkiye’de sanayileşme ve ekonomik yeniden yapılanmalar yaşanırken çocuk suçları genel suçlara oranla %5 idi. O zamanlarda bu alanda çahşanlar olarak işlenen suçların cinsini ve yüzdelik dilimini tespit etmenin ötesine geçilmediği görülmektedir.

Uluslararası sözleşmelerde çocuk suçluluğu ile ilgili tanıma “Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması İle ilgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar” (Pekin Kuralları) ile ilgili deklarasyonda rastlanmaktadır (Defence for Children International, 1993). Pekin Kurallarının 2. maddesi, suçu, mevcut hukuk sistemi içerisindeki ceza verilmesini gerektirebilecek bir eylem veya ihmal olarak tanımlarken, “suçlu çocuk”u da suç işlediği iddia edilen veya suç işlediği ortaya çıkan bir çocuk veya genç bir insan olarak ifade eder. Kuralların “Kurallar ve Tanımların Çerçevesi” şöyle demektedir:

2.1 Aşağıdaki Standart Asgari Kurallar, çocuk suçlulara, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer fikirler, milli ve sosyal orijin, mülkiyet veya diğer statü farkı gözetilmek şeklinde hiçbir ayrımcılık uygulanmadan tatbik edilecektir.

2.2 Kuralların amacı uyarınca, aşağıdaki tanımlamalar üye devletler tarafından kendi hukuk sistemleri ve kavramları uyarınca kullanılacaktır.

a) Çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir.

b) Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır.

c) Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük/ gençtir.

2.3. Her milli adalet sisteminde, özellikle çocuk suçlulara uygulanabilecek kurallar, kanunlar ve hükümler bütünü ile bu kuralları uygulayabilecek, çocuk yargılaması fonksiyonları ile donanmış kuruluşlar oluşturulmalı ve bunların

a) Temel haklarını korurken, çocuk suçluların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamalarını,

b) Toplumun ihtiyaçlarına cevap vermelerini,

c) Aşağıdaki kuralların tamamen ve adil olarak uygulamasını sağlamaları temin edilmelidir denmekte ve verilen tanımlamada, çocuk suçluluğu içerik olarak tanımlanmakta, yaşa ilişkin limitler konusunda tanımlamayı devletlerin tasarrufuna bırakmaktadır.

Aynı kuralların 4.1. maddesinde “Çocuklar için cezai sorumluluk yaşı kavramını kabul etmiş hukuk sistemlerinde, duygusal, ruhi ve kültürel olgunluğu göz önünde bulundurarak yaşı alt limiti çok düşük tutulmamalıdır” denerek cezai sorumluluk yaşı için göz önüne alınması gereken asgari tanımlar ortaya konulmaktadır.

Suçlu çocuk, ceza hukuku açısından belli bir yaşı altında olan çocuktur. Farklılıkların alt ve üst sınırları ülkelere göre 7-21 yaşları arasında değişmektedir. Ceza ehliyeti yaşı sınırı denebilircek alt sınır çeşitli ülkelerde farklı olarak uygulanmaktadır:

i- Ceza ehliyetini 7 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya (Tazmanya), Bengaldeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye. Ceza ehliyetini 8 yaşından başlatan ülkeler: Sri Lanka, İskoçya.

ii- Ceza ehliyetini 9 yaşından başlatan ülkeler: Irak, Filipinler.

iii- Ceza ehliyetini 10 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya (birçok eyaleti), Nepal, Yeni Zelanda, Nikaragua, İngiltere.

iv- Ceza ehliyetini 12 yaşından başlatan ülkeler: Kanada, Kore, Uganda.

v- Ceza ehliyetini 13 yaşından başlatan ülkeler: Cezayir, Çad, Fransa, Polonya, Tunus.

vi- Ceza ehliyetini 14 yaşından başlatan ülkeler: Bulgaristan, Çin, Almanya, Macaristan, İtalya, Japonya, Libya, Romanya, Rusya, Vietnam, Yugoslavya.

vii- Ceza ehliyetini 15 yaşından başlatan ülkeler: Danimarka, Mısır, Finlandiya, Norveç, İzlanda, Peru, Sudan, İsveç.

viii- Ceza ehliyetini 16 yaşından başlatan ülkeler: Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Şili, Küba, Portekiz, İspanya, Ukrayna.

ix- Ceza ehliyetini 18 yaşından başlatan ülkeler: Belçika Kolombiya, Panama, Peru.

Çocuk suçluluğunun 1956’dan beri yükselme trendi içinde olduğu Kanada’da Alison Hatch ve Curt Griffiths (1992) tarafından yapılan araştırmada, şiddet içeren çocuk suçlarında 1980-1990 arasında iki kat artış olduğu, mala ilişkin olarak işlenen suçların tümünün üçte ikisinin çocuk suçlularca işlendiği ortaya konmuştur. Almanya’daki durum daha farklı değildir. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar, Almanya’daki gençliğin yaklaşık % 20’sinin şiddet içeren suçlara katıldığı ve mala karşı işlenen suçların üçte birinin gençler tarafından işlendiği belirlenmiştir. İsveç’te, suçlulukla ilgili Paul Friday raporları (1992), bu ülkede, bilinen en açık ve özgür sosyal yardım programlarına sahip olunmasına rağmen

çocuk suçluluğu oranında çoğalma eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, çocuk suçluluğu açısından artışın hızla yaşandığı ülkelerin başında gelmektedir. Çocuk suçluluğundaki artışa karşın azalmanın da olduğunu belirten ülkeler de bulunmaktadır. Kanada’da, çocuk suçluluğunun suçlara göre sınıflanmamış genel verileri 1993-1996 yılları arasında çocuk suçluların oranının düşme eğilimi içinde olduğunu göstermektedir. İsra-il’de ise 1950’lerden 1980 yılına kadar yükselme gösteren çocuk suçluluğu oranı 1980 yılından sonra göreceli bir azalış göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri, konuyla ilgili uzun zamanlardan beri gerçek-leştiriyor olmasına rağmen istatistiki olarak çocukların suç eğilimi olma riskinde çok fazla bir azalma gözlenmektedir. Anderson, Egley ve Kann et al. (2000)’ın yaptığı ulusal çalışmalardan yola çıkarak 1999 yılına kadar olan istatistiksel verilerde ABD’de; 10-14 yaşları arasındaki gençlerde 3. ölüm nedeni ve 15-19 yaşları arasında 2. ölüm nedeni adam öldürmedir. Ortaokula gidenlerin yaklaşık %17’si lise yıllarına doğru yollarında silah (tabanca, bıçak, sopa) taşıırken %6.9’u okula bir tane silah götürmektedir. 20 lise öğrencisinden biri ateşli silah taşımaktadır. Ortaokul başlangıcından lise dönemlerine kadar olan sürede öğrencilerin %35’i fiziksel bir kavga yüzünden tıbbi tedavi görmektedir. 26.000 çetenin Amerika’da aktif olduğu, en az 840.000 üyesi olduğu rapor edilmektedir. Bu çetelerin üyelerinin %50’si 18-24 yaşında; %26’sı 15-17 yaşında ve %46’sı sokaklarda uyuşturucu madde satışında yer almaktadır. Şiddet suçu işleyen gençlerin sayısı 1985 ve 1998 yılları arasında %54 oranında artış göstermektedir. Aşağıdaki tabloda bunu

ABD'de 10-17 Yaşları Arasında Çocuk Mahkemelerine Gelen Yönlendirilen Olay Sayısı

Yönlendirme nedeni	1985	1990	1995	1998
Şiddet Suçları	67.00	94.000	137.000	103.000
Mala Karşı Suçlar	489.000	564.000	631.000	549.000
Gençlik Suçları	555.000	660.000	998.000	1.102.000

(Vandalizm, madde kullanımı, yasa ihlali)

Kaynak: Amerika nüfus sayım bürosu, Amerika Birleşik Devletleri istatistik tablosu, 1998.

ispatlayan veriler sunulmaktadır(Wicks-Nelson ve Israel, 2003).

Yasal açıdan bakıldığında, 1990'da imzalanmış olan "Çocuk Hakları Sözleşmesi" çocukların korunması konusunda önemli bir adım gibi görünse de bunun hayata geçirilebilmesi istenildiği kadar hızlı ve işlevsel olmamaktadır. T.C. Anayasasının 41. maddesinde "Ailenin Korunması" kavramı içinde çocukların korunmasından söz edilmekle birlikte "Çocuk" kelimesi ile hangi yaşlar arasındaki grubun kastedildiği konusuna açıklık getirilmemektedir (Polat, 1997). Korunmaya muhtaç çocukların hukuki açıdan "korunma kapsamına alınabilmeleri ile ilgili Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunun 2828 Sayılı Kanunu çocukların bakımları ve yetiştirilmeleri için kurumlara yerleştirilmeleri konusunda çeşitli kısıtlamalar getirmektedir.

Türkiye'de, Ankara, İzmir ve Elazığ'da çocuklar için istah ve cezaevleri vardır. Çocuk suçlarının en fazlasını şahsa karşı işlenen suçlar, cinsel suçlar ve mala karşı işlenen suçlar olarak sıralayabiliriz. Şahsa karşı işlenen suçlardan hüküm giyen çocuklar, kan davası, hayvan ve arazi anlaşmazlığı, namus temizleme gibi sosyal sorunlardan dolayı suç işlemişlerdir. İslahevlerindeki çocukları topluma

kazandırma gibi planlar olmazsa çocuk hayat boyu potansiyel suçlu olacaktır. Çocukları hor görmeden, aşağılamadan, yaptıkları suçun yanlışlığını ikna ederek anlatmak bir görevdir. Aksi takdirde ıslahevinden çıkan çocuk başka bir suçla yeniden cezaevine gelecektir. Çözüm hem resmi hem de ilgili sivil kurumların yetkililerine ve sonuçta tüm topluma düşüyor.

Türkiye'deki çocuk suçluluğu ile ilgili yayınlanmış istatistik verilere bakıldığında, çocuk sayısı baz alınarak, nicel olarak üç dönemden söz etmek mümkündür. Birinci dönem 1981-1985 yıllarını kapsamakta ve 1981 yılındaki veriler, dönemin özelliklerinden ötürü yüksek olduğu düşünülerek değerlendirme dışında tutulduğunda, 1982-1985 yılları arasında hükümlü çocuk sayısında artış gözlenmektedir (Polat, 2002). İkinci dönem 1986-1990 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde hükümlü çocuk sayısında önemli oranda düşüş vardır. Bu dönemin verilerini incelerken Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerindeki Çocuk Mahkemelerinin 1987 yılında faaliyete geçtikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Adalet Bakanlığı İstatistiklerinden alınan verilere göre, 1991-1995 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde ise hükümlü çocuk sayısında artış gözlenmektedir.

1991-1995 Yılları Arasında Hükümlü Çocuk Sayısı

Yıl	Sayı
1991	410
1992	455
1993	494
1994	625
1995	671

Kaynak: T.C. Adalet İstatistikleri, 1991-1995 Yılları Arasında Türkiye'de Hükümlü Çocuk Sayısı.

1991-1995 Yıllarında Türkiye'de Hükümlü Çocuk Sayısının Suç Türlerine Göre Dağılımı.

	Adam Öldürme	Hırsızlık	Irza Geçme	Fiili Livata	Yaralama	Gasp	Diğer	Toplam
1991	86	115	63	56	11	69	10	410
1992	77	170	46	66	11	69	16	455
1993	84	153	44	73	13	110	17	494
1994	133	213	41	72	12	115	39	625
1995	140	239	49	53	19	138	33	671
Top.	520	890	243	320	66	501	115	2655

Kaynak: T.C. Adalet İstatistikleri, 1991-1995 Yıllarında Türkiye'de Hükümlü Çocuk Sayısının Suç Türlerine Göre Dağılımı.

Türkiye'de Suç Türleri Açısından Çocuk Suçluluğu Türkiye'de yayınlanmış istatistik verilere bakıldığında, mala karşı işlenen suçların, özellikle hırsızlık suçunun fazla olduğu görülmektedir. Hırsızlık suçunu sırasıyla cinsel suçlar ve adam öldürme izlemektedir.

Daha güncel istatistiklere baktığımızda da 1999-2000 yılları arasında cezaevlerinde bulunan 11-18 yaş arasındaki çocuk hükümlülerin sayısının dramatik olarak arttığını net olarak görmek mümkündür. Yine istatistiki verilerden görüldüğü üzere ıslahevlerinde bulunan hükümlü çocuklardan kızların erkeklerle

1999-2003 Yılları Arası Cezaevlerinde Bulunan Çocuk Hükümlüler

	1999	2000	2001	2002	2003
11-15	83	81	67	92	235
16-18	894	835	740	1221	2409
Toplam	977	916	807	1313	2644

Kaynak: (http://www.die.gov.tr/yillik/07_Adalet.pdf)

1999-2003 Yılları Arası Çocuk İslahevlerinde Bulunan Çocuk Hükümlülerin Cinsiyete Göre Dağılımı

	1999	2000	2001	2002	2003
BAYAN	6	-	8	5	4
BAY	399	142	205	272	271
Toplam	405	142	213	277	275

Kaynak: (http://www.dic.gov.tr/yillik/07_Adalet.pdf)

göre azınlıkta oldukları düşüncesi desteklenmektedir.

2000 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) güvenlik birimlerine getirilen ve gelen çocuk istatistiklerine dayalı olarak belirlendiği suç türlerine göre sıralanış ise şöyle olmuştur: Yaralama ve darp (7489 kişi), hırsızlık (7180 kişi), trafik suçları (1059 kişi), oto hırsızlığı (996 kişi), otodan hırsızlık (955 Kişi), yankesicilik (931 kişi), insan kaçırma (623 kişi), gasp (540 kişi) ızzar (363 kişi), ırza geçme ve sarkıntılık (340 kişi), ve adam öldürme (270 kişi). 2000 yılı için yaş gruplarına ve cinsiyetlere bakıldığında 16-18 yaş grubunda suçun en yüksek derecede olduğu (19,675 Erkek-2374 Kadın), bunu 12-15 yaş grubunun (10,280 Erkek-1820 Kadın), 7-11 yaş grubunun (1728 Erkek-597 Kadın) ve 6 yaş ve altı grubunun (766 Erkek-444 Kadın) izlediği saptanmıştır. Tüm suçlu çocuklar arasında ilkökul mezun-

ları %46.7, lise öğrencileri %10.5, ortaokul mezunları %8.1, okuma yazma bilmeyenler %6.2, ortaokuldan terk edenler %4.7, lise mezunları %4.5, ortaokul öğrencileri %4.3, okur-yazar olanlar %4.1, ilkökuldan terk edenler %3.3, ilkökul öğrencileri %2.9, lise terk olanlar %2.4 ve fakülte öğrencileri %0.6 oranındadır. Başka bir deyişle suç işleyen çocukların %59.4'ünün bir okuldan mezun, %18.4'ünün öğrenci, %10.52'sinin de okuldan terk olduğu görülmektedir.

Türkiye'de genel olarak suç işleyen çocukların istatistiki verilerini ve durumunu görmeyi sağlayacak bazı tablolar verilmektedir. Suçları kesinleşmiş çocukların suç türlerine göre dağılımı aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere özellikle gasp olaylarının arttığını, 1995-2004 yılları arasında suçlu çocuk sayısının azalmakta olduğu görülmektedir.

Suç Türüne Göre İslahevine Giren Hükümlü Çocuklar 1995 - 2004

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Adam Öldürmek	140	123	157	142	118	83	82	57	62	45
Hırsızlık	239	280	231	309	214	147	91	136	83	51
Irza Geçmek	49	54	64	59	42	28	43	54	27	30
Fiili Livata	53	70	60	50	23	31	19	34	22	27
Yaralama	19	14	16	15	10	7	6	6	5	7
Gasp	138	112	77	102	120	100	98	139	103	134
Diğer	33	38	25	29	57	32	19	31	27	40
Toplam	671	691	630	706	584	428	358	457	329	334

Kaynak: (http://www.dic.gov.tr/yillik/07_Adalet.pdf)

Aşağıdaki tabloda da cezaevinde kalan 11 yaş ve üstündeki çocukların hükümlülük oranları verilmektedir. Görüldüğü üzere kızların suç işleme oranları sabit bir şekilde artış gösterirken bu artış genel hükümlülük oranındaki artışla paralellik göstermektedir.

Cezaevine Giren Hükümlü Sayısının 11+ Yaş Toplam Nüfusa Oranı (hükümlülük oranı), 1995 - 2004

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Nüfus (11+Yaş) ('000)''	A	47 430	48 431	49 384	50 309	51 234	52 209	53 170	54 127	55 101	55 911
	B	23 918	24 418	24 893	25 357	25 817	26 304	26 783	27 255	27 737	28 129
	C	23 512	24 013	24 491	24 952	25 417	25 905	26 387	26 872	27 364	27 782
Cezaevine Giren Hükümlü Sayısı	A	63 103	61 120	62 946	69 077	83 466	98 969	112 237	98 955	99 876	101 308
	B	61 590	59 602	61 299	67 183	81 117	96 188	108 987	96 007	96 633	97 939
	C	1 513	1 518	1 647	1 894	2 349	2 781	3 250	2 948	3 243	3 369
Hükümlülük Oranı (100.000 kişide)	A	133	126	127	137	163	190	211	183	181	181
	B	258	244	246	265	314	366	407	352	248	348
	C	6	6	7	8	9	11	12	11	12	12

Kaynak: www.tuik.gov.tr/VeriBilgi

2004 Yılı Türkiye Geneli Suç İşlediği Şüphesi Taşıyan Çocukların Suç Türü ve Adli Durumları

Mala Karşı				Şahsa Karşı				
C.Savcılığına Sevk Edilen		Firari			C.Savcılığına Sevk Edilen		Firari	
Kız	Erkek	Kız	Erkek		Kız	Erkek	Kız	Erkek
3312	23932	123	1228		2482	19755	199	869
Mala Karşı Toplam		Şahsa Karşı Toplam		Toplam	Mala Karşı Toplam	Şahsa Karşı Toplam		Toplam
27244		1351		28595	22237	1068		23305
Genel Toplam		51900						

Kaynak: T.C. Adalet Bakanlığı 2004 İstatistikleri.

2004 yılında çocukların en fazla işlediği suç türü mala karşı suçlardır. Cinsiyete göre suç türüne baktığımızda erkek çocukların kız çocuklara göre daha çok suça karıştığı görülmektedir. Mala karşı suçların %87.9'unu, şahsa karşı suçların %88.4'ünü erkekler işlemiştir. 51900 çocuktan %95.3'ü Cumhuriyet Savcılığına sevk edilmiştir (Öter, 2005).

2.2. Sokakta Yaşayan Çocuklar

Sokak çocukları terimi ilk olarak 1851 yılında Henry Mayhew tarafından kullanılmıştır. Ancak genel kullanımı 1979'da Birleşmiş Milletler Çocuk Yılından sonra olmuştur. Bu terim kullanılmadan önce bu çocuklar evsiz ve kaçmış çocuklar olarak ifade edilmekte idi. 1980'li yıllarda UNICEF'in yaptığı çalışmalar sonucunda gerçek sokak çocukları ile sokağın çocukları şeklinde ayırım yapılarak tanımlamaya gidilmiştir. Sokaktaki çocuklar ailesinden giderek daha az destek alan, ailenin geçim sorumluluğunu çalışarak paylaşmak zorunda kalan çocuklardır. Sokaklar

bu çocukların günlük faaliyetlerdeki mekanları olsa da çoğu akşam evlerine dönmektedirler. Oysa sokağın çocukları günlük geçimlerini ailelerinden hiçbir destek almadan yalnız başlarına veren bir gruptur. Genelde terk edilmiş olarak adlandırılırlarsa da güvensizlik duygusu, istenmeme, ve şiddete maruz kalma gibi nedenlerle onlar da ailelerini terk etmiş olabilirler. Ayrıca evle olan bağları kopmuştur. Bu çocuklar genellikle toplum tarafından dışlanma eğilimindedirler. Geceyi sokakta herhangi bir yerde geçirirler, geç saatlere kadar uyumazlar, evsizdirler, başı boş gezerler, hırsızlık yaparlar, suç işlerler ve madde bağımlısı olabilirler.

Bütün tanımsal farklılıklara rağmen, literatürde oldukça kabul gören bir sınıflama, özellikle geri kalmış ülkelerin sokaklarındaki çocukları, sahip oldukları aile desteğine göre, kabaca 3 kategoriye ayırmaktadır (Zerinoğlu, 1995).

1- "Sokak çocuğu olmaya aday olanlar", yani aileleriyle oturan ve sokakta çalışan çocuklar,

2- Aile desteği yetersizlik ve/veya süreksizlik gösterenler, yani "sokaktaki çocuklar"

3- Aile desteğinden neredeyse bütünüyle yoksun olanlar, yani "sokak çocukları"

Sokak çocuklarının yaygın imajı, zaten yeterince fazla olan sorunlarının yanında başı başına bir sorundur. Bugün Türkiye'nin güc koşullardaki çocukları medyada sıkça yer bulmalarına rağmen, konu üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen verinin oldukça az olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra çocukların sokağa itilmesinin önlenmesi ve bu çocukların bakımı ile ilgili yapıların da yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Sokak çocukları fenomeni ile birçok ekonomik, sosyal ve politik faktörler bağlantılıdır. Çarpık kentleşme, düşük sosyo-ekonomik düzey, göç ve beraberinde getirdiği sağlıksız yerleşim bölgeleri, parçalanmış aile, aile içinde şiddet, değişik eşler ve onların çocukları, cinsel ve duygusal istismar, eğitimsizlik ve her türlü istismar ve ihmal, çocukları ailenin dışına, başıboşluğa ve sonuçta sokağa itmektedir. Bu saptamalar sokakta yaşayan çocuklar, suça karışan çocuklar ve suça maruz kalan çocuklar için aslında global benzerliklerin olduğuna da işaret etmektedir. Gelişmişlik farkı ülkeler arasında sorunun ölçeği, soruna bakış ve çözüm olanakları açısından önemli farklılıklar gösterse de çocukları bu fenomene iten sebepler şaşırtıcı bir şekilde benzerlikler göstermektedir. Başka bir deyişle, çocukları bu hale getiren sosyo-ekonomik, çevresel, ailesel, ve psikolojik nedenlerin aslında global iken çözüm önerileri de tüm farklılıklara rağmen ülkeler üstü önemli benzerlik gösterebilmektedir.

Bugün hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkeler, sokak çocuklarından kaynaklanan problemlerle karşı karşı-

yadır (Le Roux, 1996). Sokak çocukları ekonomik gelişimin, savaşın, yoksulluğun, geleneksel değerlerin kaybolmasının, ev içi şiddetin, fiziksel ve zihinsel istismarın kurbanlarıdır.

Sokak çocuklarını 4 başlık altında inceleyebiliriz:

•**Sokağın çocuğu:** Sokak dışında bir eve sahip olmayan, ailesi tarafından terkedilmiş ya da aile bireyleri ölmüş çocuklar olabilirler. Bu tür bir çocuk yaşamak için savaşmak zorundadır. Arkadaş arkadaş gezebilir ya da terkedilmiş binalarda ya da barakalarda yaşayabilir.

•**Sokaktaki çocuk:** Bu çocuklar ailelerini düzenli olarak ziyaret ederler. Hatta çocuk uyumak için her gece evine gidebilir ama evdeki yoksulluk, aşırı kalabalık, cinsel ve fiziksel istismar nedeniyle günlerinin çoğunu hatta bazen gecelerini de sokakta geçirirler.

•**Sokak ailesinin bir parçası olarak çocuk:** Yoksulluk, doğal afetler, ya da savaşlar ailenin yer değiştirerek sokakta yaşamasına sebep olabilir. Sokak ailelerinin bir parçası olarak çocuklar, genellikle ailelerinin diğer üyeleriyle birlikte sokakta çalışırlar.

•**Kurumsal bakımdaki çocuk:** Böyle bir çocuk evsiz bir ortamdan gelir ve bu duruma geri dönme riski vardır (World Health Organization).

Sokak çocuklarının yaşı yerine göre değişir. Gelişmekte olan ülkelere yaşı 8 olan çocuklar dahi sokaklarda yaşayabilmektedir. Gelişmiş ülkelere sokak çocukları genellikle 12 yaş üstündedir. Kız çocuklarının oranı gelişmekte olan ülkelere %30 iken, gelişmiş olan ülkelere bu oran yaklaşık %50 civarındadır (World Health Organization).

Sokak çocuklarının tanımı ülkeden ülkeye değişmektedir. Asya'daki pek çok ülkenin yukarıda açıklanan üç grup

çocuk hakkındaki ortak görüşü, ailesi olsun olmasın, hepsinin riskte olduğudur (Le Roux, 1996).

Tayland'a göre sokak çocukları terkedilmiş, sokakta çalışan ve yaşayan çocuklardır. Kalıcı bir evleri yoktur, halka açık alanlarda dolaşırlar, hayatlarını sokakta kazanırlar ve suçlular tarafından mağdur edilebilirler. Aileleri ile birlikte çalışmak için göç edenler bu gruba girmezler (Le Roux, 1996).

Malezya'da "bakım ve koruma" ihtiyacı olan her çocuk "risk grubunda" olarak görülür. Sokak çocuklarının tanımı bu anlamda oldukça geniştir. Çin'de sokak çocuklarını okuldan kaçanlar ya da 9 yıllık zorunlu eğitimi tamamlamadan okulu bırakanlar oluşturur. Vietnam'da sokak çocukları için 3 kategori belirtilmiştir: Terkedilmiş evsiz çocuklar, ailelerine giden çocuklar ve sokak ailesine mensup çocuklar. Jakarta, Malezya'da sokak çocuklarının büyük bir bölümü aileleriyle birlikte kalmaktadır. Bunlar sokakta çalışan çocuklar olarak sınıflandırılmaktadırlar. Hayatlarını sokakta zaman harcayarak kazanırlar ve kazandıklarıyla ailelerine destek olurlar. Bu grup suç ve uyuşturucu silahlarla çok az olarak ilgilidir. Jakarta'da sokak çocuklarının tanımlandığı ikinci grup sokakta yaşayan çocuklardır. Bu çocuklar zamanlarının çoğunu sokakta boş boş geçiren çocuklardır. Bazıları evsizdir, bazılarının evleriyle bağlantıları çok azdır. Bu çocuklar suç işlemeye ve madde kullanımında yetişkinlerin ve kendilerinden büyük sokak çocuklarının etkisi altında kalmaktadırlar (Le Roux, 1996).

Güney Afrikalı araştırmacıların sokak çocukları ile ilgili yaptıkları tanımlamalar aşağıdaki gibidir: Sokak çocukları gündüzleri sokaklarda dolaşan ve geceleri boş binalarda ve sahipsiz arazilerde uyuyan gençlerdir. Sokak

çocukları az sosyalleşmiş ve topluma bağlılığı gelişmemiş çocuklardır. En geniş anlamda, sokak çocuğu sokağı gerçek evi olarak gören çocuktur. Bu çocuklar ailelerini terk etmiş ya da onlar tarafından terkedilmişlerdir. Okuldan ayrılmışlardır. Bunların hepsi 16 yaşından önce olur ve göçebe bir sokak hayatı sürerler. "Sokak çocuğu" terimi sokaktaki çocuğu simgeleyen bir terimdir. Bu çocuklar şiddetin, ilaç ve alkol kullanımının olduğu kalabalık ev ortamlarından ya da savaştan dolayı ikiye bölünmüş topluluklardan gelirler. Pek çoğu istismar edilmiştir ve şehirde daha iyi bir yaşam bulmayı umarlar (Le Roux, 1996).

UNICEF'in Zimbabwe'de gerçekleştirdiği çalışmada "sokak çocukları" terimi sokakta çalışan ve/veya uyuyan çocuk olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklar sorumlu yetişkinler tarafından genellikle süpervize edilmekte ya da yönlendirilmektedirler. UNICEF sokak çocuklarını "sokaktaki çocuklar" ve "sokağın çocukları" olarak 2 kategoriye ayırmaktadır. Diğer araştırmacılar bu 2 kategoriye farklı sokak çocukları nüfusları içerisinde tanımlamaktadır. "Sokağın çocukları" kent alanlarında yaşayan ve uyuyan evsiz çocuklardır. Onlar tam anlamıyla kendi başlarındadırlar, diğer sokak çocukları ya da evsiz yetişkin sokak insanlarıyla birlikte dirler. Diğer yandan, "sokaktaki çocuk" kendi hayatını kazanan ya da sokakta dilenen ve gece eve dönen çocuktur; aileleri ile ilişki içerisinde dirler. Bu ayrım önemlidir, çünkü, "sokaktaki çocuğun ailesi vardır ve akşam eve döner, halbuki "sokağın çocuğu" sokakta yaşar ve büyük olasılıkla aile ortamı içerisinde ailesel, duygusal ve psikolojik destekten normal olarak yoksundur (UNICEF, A Study on Street Children in Zimbabwe).

Bir adım daha giderek UNICEF'in ve öteki kuruluşların bazı yayınlarında, aileleriyle hiçbir bağı kalmamış olan 'terkedilmiş' çocuklar ile 'sokakta yaşamayı seçen' ve ailesiyle 'nadiren' temasta bulunan çocuklar arasında da ayrım yapıldığı görülmektedir (Ennew, 1994).

Sokak çocuklarıyla çalışırken karşılaşılabilecek güçlüklerin başında sokakta yaşayan çocuk popülasyonunun belirlenmesi gelmektedir. Sokak çocuğunun net bir tanımı yapılamadığı için çocukların sayısını belirlemek çok zor olmaktadır. Aynı zamanda, sokak çocukları olgusunun bir özelliği, çocukların devamlı hareket halinde olması, durağan bir yaşamlarının olmaması, bu sorunu daha da karmaşıktırmaktadır. Bu güçlüklerle rağmen çeşitli araştırmalar sonucu bazı veriler bulunmaktadır. 1980'li yıllarda yapılan ilk araştırmalar dünyada 80 -100 milyon sokak çocuğu bulunduğunu öne sürmektedir. Bölgesel bazı çalışmalar da sokak çocuklarının sayısı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Sokak çocukları normal çocuk nüfusunun Meksiko City'de %9'unu, Bangladeş'de %7'sini oluşturmaktadır. Güney Afrika ve Bulgaristan'da sokaktaki çocukların %70'i akşam evlerine dönmektedir. UNICEF raporuna göre, tüm dünyada, ailesiyle bağlarını koparmış ve bir barınağa gereksinim duyan çocukların oranı %5 -10 arasındadır (Street Children: A Growing Urban Tragedy Report for the Independent Commission On International Humanitarian Issues, 1986). Global olarak bu fenomenin coğrafi olarak dağılımına bakılacak olursa özellikle Latin Amerika, Afrika ve Asya'da yoğunlaşma olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, bu bölgede elde edilmiş veri bulunmasından da kaynaklanıyor olabilir. Bölgede sorundan

etkilenen ne en yoksul Paraguay, ne de en zengin Venezuela'dır. Sorun Brezilya, Kolombiya ve Meksika gibi orta gelirli ülkelerde yoğunlaşmıştır (Street Children: A Growing Urban Tragedy Report for the Independent Commission On International Humanitarian Issues, 1986). Kalabalık nüfusuyla Hindistan'da sorun, kültürel faktörlerin de etkisiyle geniş boyutlara ulaşmıştır. Afrika'da sokak çocukları sorununun yeni başlamasına rağmen çocuk sayısının hızla arttığı görülmektedir. Khartoum'da tahmin edilen rakam 20.000 civarındadır. Endüstri ülkelerinde de durumun pek farklı olmadığı gözlenmiştir (Street Children: A Growing Urban Tragedy Report for the Independent Commission On International Humanitarian Issues, 1986).

Sonuç olarak sorun dünyanın hemen her yerinde benzerlik göstermektedir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde farklı nedenlerle çocuklar sokaklarda yaşamakta ya da çalışmaktadırlar. Bunun bir getirisi ya da karşılıklı etkileşimi sonucunda suça maruz kalan ve suç işleyen, işletilen çocukların sayısı artmaktadır. Bu durumun değiştirilmesi için öneriler kısmında daha detaylı bahsedileceği üzere gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde sayının azalması sosyal kurumların katkısına bağlanabilir.

Türkiye'de ise 1940'lı yıllarda yaşamaya başlanan göç ve kentleşme olguları "sokak çocukları sorununun" da temeli olarak gösterilebilir. Bu yıllarda "Köprüaltı Çocukları" olarak adlandırılan bu çocuklar dönemin edebiyatında yer aldıkları gibi Türkiye'de çocuklarla ilgili yapılan ilk anket çalışmalarından birinin sujesi olmuşlardır (Uluğtekin, 1997).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de sokak çocuklarının özellikleri

ile ilgili geniş kapsamlı araştırmaların eksikliği gözle çarpıcıdır. Yapılan küçük çaplı çalışmalarda, Türkiye'den elde edilebilecek bir profilin dünya literatüründekinden belirli noktalarda sapmalar gösterebileceği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Özellikle, kurumsallaşmanın soruna çözüm olarak ön plana atıldığı bu dönemlerde, hedefe en uygun hizmeti verebilecek çözümler elde edilebilmesi için sorunun detaylı bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için, sokaktaki çocukla birebir ilişkiye geçen araştırma stratejileri geliştirilmelidir. Türkiye'deki sokak çocuklarının tam sayısı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bir çalışma bulunmamaktadır. Çocuk nüfusunun genel nüfusa oranı, gecekondualarda yaşayan çocuk sayıları, büyük kentlerin gecekondualarında yaşayan çocuk sayıları gibi veriler göz önüne alınarak çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır. Gecekondu yaşamının, çocuğun sokağa inmesiyle doğru orantılı bir etken olduğu kabul edildiğinde, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yukarıda bahsedilen verileri, İstanbul'da 625.000 çocuğun "sokak çocuğu" olma riski ile karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermektedir (Uluğtekin, 1997). Net rakamlarla ortaya konulsa da, Türkiye'de sokak çocukları sorununun gittikçe büyüdüğü artık herkesin kabul ettiği bir gerçek durumunu almıştır. Sokak çocuklarının dünyadaki sayısı kesin olarak saptanamamaktadır, çünkü sıklıkla yer değiştirmekte ve istatistik bulmaya elverişli okul, ev ve sosyal kurumlarda genellikle bulunmamaktadırlar. Bu arada sokak çocukları tanımı tamamıyla üzerinde anlaşılabilir bir kavram olduğu için de sayıları tam tespit edilememektedir. Suça maruz kalan ve suç işleyen çocukların sayıları da tam kayıt altına alınamamaktadır. Resmi ve sivil kuruluşların rakam-

ları arasında da önemli farklar olabilmektedir. Sokak çocukları ve suçlu çocukların sayıları dramatik bir şekilde abartılabilmektedir. Şehir otoritelerinin ve güvenlik ve adalet kurumlarının tuttuğu istatistikler daha güvenilir olabilmektedir. Fakat birçok gelişmekte olan ülkede fakirlik ve kötü şehirleşmeye paralel olarak suç işleyen ve sokak çocuklarının sayılarının hızla arttığı ise bir gerçektir.

İstatistiksel tahminlere göre sokak çocukları sayısı bazı ülkelerde şöyledir: Kenya: 250,000; Etopya: 150,000; Zimbabwe: 12,000; Bangladeş: 445,226; Nepal: 30,000; Hindistan: 11 milyon. Bu rakamlar sokak çocuğunun geniş tanımı baz alınarak saptanmıştır. Birleşmiş Milletler'in 2000 yılında yayınladığı "Çocuk Hakları Dünya Raporu, 2000: Polis İstismarı ve Sokak Çocuklarının Keyfi Alıkonulması" (World Report 2000 Section on Children's Rights: Police Abuse and Arbitrary Detention of Street Children) raporuna göre sokak çocuklarının dünyadaki toplam sayısı 150 milyon olarak tahmin edilmektedir ve hızla artmaktadır. Bu çocuklar genelde toplumun çocukları olarak adlandırılmaktadır ve yaşları 3 ile 18 yaş arasında olan bu çocuklar ve gençlerin yaklaşık yüzde 40'ı ise evsizdir ki bu oran medeniyet tarihinin hiçbir zamanında bu kadar yüksek değildir. Geriye kalan yüzde 60'ı ise ailelerini ekonomik bakımdan desteklemek için çalışmaktadır. Bu çocukların çoğu sağlıksız koşullarda yaşamakta, sosyal güvence ve formal eğitimden yoksun bir durumdadır. Bu çocuklar artan bir şekilde acımasız fiziksel ve psikolojik şiddet, cinsel taciz ve tecavüz, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, köle işçilik, seks köleliği, organ mafyası, porno endüstrisi ve genelde insan hakları ihlallerinin kurbanı olmaktadır. Sayılarına bakıl-

maksızın bile sokak çocuklarının dünya için önemli küresel sorunlardan biri olduğu açıktır. Tarihsel olarak bu soruna baktığımızda çok eski bir görüngü olarak sorunun azalacağına dramatik bir şekilde arttığını görüyoruz.

Sonuç olarak, şu vurgulanmalıdır ki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sokak çocukları arasında farklılıklar vardır. Gelişmiş olan ülkelerin tersine, gelişmekte olan ya da üçüncü dünya ülkelerinde sokak çocukları evlerinden sürekli kaçan çocuklardan oluşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise tipik bir sokak çocuğu beyaz ve kıvrık ya da orta ya da yüksek gelir düzeyinde olup evlerini geçici olarak terk ederler. Bu çocuklar herhangi bir kurala karşı gelmezler ancak kişiler arası ya da ailevi problemlerle baş edemezler (Le Roux, 1996).

2.3. Suça Maruz Kalan Çocuklar

Çocuklar ve gençler şiddet eylemlerinin bazen faili bazen de mağduru olarak karşımıza çıkar. Ancak bu konuda ülkemizde kriminolojik araştırmalar yeterince yapılmadığından işin esasının ne olduğu veya olabileceği yolunda güvenilir bilgiler yoktur. Bunun doğal sonucu olarak da, Türkiye'de çocuk ve şiddet konusunda uygulamada ve doktrinde yapılan değerlendirmeler kişisel tahminlerden öteye geçememektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde bu alanda sayısız çalışmalar gerçekleştirilmekte, şiddet ile mücadelede bilimin ışığından yararlanılmakta; bu nedenle de, hastalık doğru ve iyi teşhis edildiğinden sağlıklı tedavi tedbirleri alınabilmektedir. Birleşmiş Milletler "Çocuk Hakları Sözleşmesi" 1994 yılında Türkiye tarafından da kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre devletler:

•Çocuğu anne-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden (bedensel ya da zihinsel saldırı, ırza geçme dahil her türlü istismar, ihmal ve kötü muamele) korumak, çocuğun istismarını önlemek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlamakla (Madde 19),

•Çocukların gelişimlerini ve büyümelerini olumsuz etkileyecek işlerden ve ekonomik sömürülmeden korumakla (Madde 32),

•Çocukları fuhuş ve pornografi dahil, her türlü cinsel istismar ve sömürden korumakla (Madde 34),

•Çocukları işkence veya diğer zalimce insanlık dışı ve aşağılayıcı ceza veya muameleye karşı korumakla (Madde 37),

•Çocukları silahlı çatışmaların dışında tutmakla ve onları savaşın etkilerinden korumakla (Madde 38),

•Silahlı çatışma mağduru olan çocukların beden ve ruh sağlıklarını korumakla veya rehabilite edilmelerini ve toplumla bütünleşebilmelerini sağlamakla (Madde 39) yükümlüdür.

Savaşlardan en çok etkilenenler çocuklardır. Günümüzde ülkeler arasındaki savaşların yerini büyük ölçüde daha yerel ölçekteki, ülke içindeki düşmanlıklara dayalı ya da etnik temelli çatışmalar almıştır. Önceleri savaşlardaki ölümler savaş meydanlarında olurken, 1990'dan beri meydana gelen silahlı çatışmalarda ölen 3.6 milyon kişiden %90'ı sivil halktandır, bunların yarısına yakını çocuklar oluşturmaktadır (Yurdakök, 2005).

Ülkemizde şiddetin bir "terbiye" biçimi olarak algılanması, bunun hem aile içinde hem de kamusal yaşamda meşru olarak görülmesi, şiddetin hem

tekrarlamasına hem de gizlenmesine yol açmaktadır. Sözde "terbiye" adı altında çocuklar dayak yemek, bodrum gibi karanlık odaya kapatılmakta, yakılmakta, ağızlarına hiber sürülmekte, aç bırakılmakta, azarlanmakta, aşağılanmaktadır. Evinden kaçan çocukların yarıya yakını evdeki dayaktan yakınmaktadır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada 14 yaşın üstünde olanların neredeyse dörtte üçünün çocukluğunda dayak yedikleri belirlenmiştir (Yurdakök, 2005).

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın yaptığı bir çalışmaya göre ülkemizde ailelerin üçte birinde aile içinde fiziksel şiddet vardır. Şiddet uygulanan hanelerin dörtte üçünde çocukların şiddete tanık oldukları saptanmıştır. Bu çocukların şiddet sonrası korku, anne-babayı sevmeme, içine kapanma, saldırganlık şeklinde tepki verdikleri gözlenmiştir. Aile içi şiddet sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü, kadının işinin olmaması, alkol bağımlılığı, hanedeki birey sayısının fazla olması ve eşlerin toplam eğitim düzeyinin düşüklüğü ile arttığı gözlenmiştir (Yurdakök, 2005).

Çocukların hayatında şiddet sadece sağlıklarını değil, sosyal açıdan gelişimlerini etkilemektedir. Çocuk ve adolesanlarda şiddet, sosyal uyum azlığı, antisosyal davranışlar, okul devamlılığında azalma, dikkat azlığı, okul başarısında düşüklük, riskli davranışlar, başkalarına şiddet gösterme, düşük benlik saygısı, güvensizlik, okula gitmeye korkma, yeme bozuklukları, sağlık problemleri, alkol ve madde bağımlılığı, intihar girişimi, huzursuzluk, depresyon, hatalı cinsel seçimler (erken cinsel ilişki, fahişelik, birden fazla cinsel eş), kendine zarar verme, suç işleme ve hatta ölüm ile sonuçlanmaktadır (Yurdakök, 2005).

Sonuç olarak, şiddet küçük yaşta aile içinde öğrenilmekte; şiddet şiddeti doğurmaktadır. Eşlerinden dayak yiyen kadınlar, çocuklarını (özellikle erkek çocuklarını) daha fazla dövmetedir. Çocukluğunda şiddetle karşılaşanlar, büyüdüklerinde şiddet uygulamaktadır. Cinayet işlemiş kişilerin neredeyse hepsi çocukken aile içi şiddetle karşılaşmışlardır. Bu nedenle şiddet yalnız bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorundur (Yurdakök, 2005).

Korunmaya muhtaç olan ihmal ve istismara maruz kalan, bulunan, evden veya kurumdan kaçan, mülteci, refakatsiz, sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, oturduğu yeri haber vermekten aciz, suça maruz kalan, kimliği tespit edilemeyen çocukların ailelerine veya ilgili bir kurum ya da kuruluşa teslim edilinceye kadar geçici olarak yemek, bakım, temizlik, oyun gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere Çocuk Polisi bünyesinde Çocuk Bakım Üniteleri hazırlanmıştır (Güller, 2005).

Emniyet Müdürlüğüne bağlı ekiplerin yapmış olduğu kontroller ve her hangi bir suç isnadı ile şubeye getirilen çocuklardan madde bağımlısı olduğu tesbit edilenlerin öncelikle işlemleri yapılmaktadır. İşlemler sonrası bu çocukların aileleriyle irtibat sağlanıp, tedaviyle ilgili gerekli rehberlik yapılmaktadır. Tedaviyi kabul eden ve isteyen çocuklar aileleriyle birlikte Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesine sevk edilerek tedavileri sağlanmaktadır. Suç mağduru çocuklar ile ailesi tarafından ihmal ve istismar edilen çocuklar ruhsal tedavileri için psikologla götüştirilmekte, daha kapsamlı tedaviye ihtiyacı olanların Ç.Ü. Balcı Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı Hastalıkları bölümünde tedavileri sağlanmaktadır. Ayrıca ihmal ve istismarı sürekli olarak yaşayan veya aile içi şiddete maruz kalan çocuklar da

korunma altına alınılarak durumlarına uygun Sosyal Hizmet kuruluşlarına yerleştirilmesi sağlanmaktadır. Çeşitli nedenler ile şubeye gelen çocukların durumları incelenmektedir. Bu inceleme sonucu çocukların durumuna göre aynı veya nakdi yardım almaları sağlanmaktadır (Kara, 2005).

2.4. Sokakta Çalışan Çocuklar

Genel olarak ailelerinin ekonomik yetersizlikleri nedeniyle sokaklarda mal veya hizmet satarak kendilerinin ya da ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuklardır (Özyanık, 1998). Sokakta çalışan çocuklar ile sokakta yaşayan çocuklar zaman zaman birbirlerine karıştırılsa da, bu iki grubu birinden ayıran temel özellik sokakta

çalışan çocukların gece evine dönen çocuklar olmalarıdır. Okvuran'a göre (2002), çocuğun sokakta çalışma nedenlerinin başında göç ve çarpık kentleşme gelmektedir. Bu olgularla bağlantılı olarak karşımıza çıkan yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, vb. nedenler sağlıksız bir aile ortamı yaratmakta, çocuğun eğitiminin değeri aile nezdinde önemini yitirmekte, aileye ekonomik katkı sağlaması beklenen çocuk sokakta çalışmaya itilmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve UNICEF-Türkiye işbirliğiyle gerçekleştirilen sokakta yaşayan ve çalışan çocuklarla katımlı eylem araştırmasının (2000) sonuçlarına göre çocukların sokakta çalışma nedenleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Çalışma Nedeni	Çocuk Sayısı	%
Toplam	262	100.00
Aile bütçesine katkıda bulunmak için	210	80.15
Harçlığını Çıkarmak İçin	22	8.40
Evin geçimini sağlamak için	13	4.96
Ailesi istediği için	9	3.44
Kendisi istediği için	3	1.15
Cevapsız	5	1.91

Kaynak: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve UNICEF-Türkiye işbirliğiyle gerçekleştirilen sokakta yaşayan ve çalışan çocuklarla katımlı eylem araştırması (2000)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, çocuklar sokakta çalışma nedenlerinin başında aile bütçesine katkıda bulunmak olarak ifade etmişlerdir. Harçlığını çıkarmak için çalıştığını söyleyenlerin oranı %8.4, ailesi istediği için çalış-

şanların oranı ise %3.44'tür. Ayrıca sokakta çalışmasının nedenini sorduğumuz çocuklardan 5'i soruya cevap vermemiştir (Ayhan ve diğerleri, 2000).

Sokakta çalışan çocukların yoğun olarak yaptıkları işler Ankara ilinde

yapılan bir araştırmada şu şekilde gruplandırılmıştır:

Sermaye Yoğun İşler: Çocukların aileleri ya da tanıdıklarından aldıkları paralarla ya da veresiye satın aldıkları malları satmalarıdır. Satılan mallar arasında simit, balon, su, çiçek, tatlı, ay çekirdeği, mısır, kestane, naylon poşet, peçete, ciklet, kuşyemi ile seyyar satıcılık ve pazarcılık başta gelmektedir.

Emek Yoğun İşler: Sermayeye dayanmayan ya da çok az sermaye isteyen işlerdir. Hamallık, küfecilik, el arabası ile taşımacılık, ayakkabı boyacılığı, otoparkçılık, tırtıcılık, mezarlık çalışma, katı atık (cam, teneke, plastik, kağıt, vb.) toplayıcılığı bu grupta sayılabilir.

Özellikle Emek Yoğun İşler Arasında Olup Daha Çok Sokağı Mesken Edinen Çocuklar, Dilenciler ve Sokak Çeteleri Tarafından Yapılan İşler: Otoparkçılık, mezarlık işleri, tırtıcılık, cam siliciliği, kavşak satıcılığı yapan ve kolluk kuvvetleri ile en çok ilişkisi olan çocuklardır (Özyanık, 1998).

Sokakta çalışan çocuklar pek çok tehlikeye açık ve korunmasız durumdadır. Bu çocukların maddi yoksunluk, çocukluğunu yaşayamama, eğitime devam edememenin yanı sıra çalıştıkları işlerde sağlıksız koşullarda bulunma (örn. uzun saatler ayakta kalma, temizlik ve sağlık açısından olumsuz işlerde çalışma, çok sıcak-çok soğuk havalarda sokakta olma), çalışma ortamlarında sağlık, eğitim, eğlenme-dinlenme, sağlıklı beslenme gibi olanaklardan yoksun olma, fiziki kapasitelerini zorlayan çalışma koşullarında olma, kazalara ve yaralanmalara açık olma, aile denetiminden uzakta olma ve bu nedenle madde, alkol kullanımı, suç gibi sapma davranışlarına ve fiziksel, cinsel, duygusal istismara karşı korunmasız olma

gibi risklerle de karşı karşıya kaldıkları bilinen bir gerçektir (Özyanık, 1998). Ayrıca, sokağın getirdiği özgürlük ve başboşluk, özellikle katı disiplin uygulayan ailelerde yaşayan çocukların ilerleyen zamanlarda sokağı bir yaşama mekanı haline getirmelerini de kolaylaştırmaktadır.

Suç örgütleri açısından sokakta çalışan çocuklar önemli bir potansiyel niteliğindedir. Madde satan, çocukları narkotik ya da mala karşı suçlarda yetiştirip kullanan, çocuklardan cinsel olarak faydalanan kişi ya da örgütlerin en önemli hedef gruplarından biri de sokakta çalışan çocuklar olmaktadır.

2.5. Türkiye'de Suça Karışan ve Sokakta Yaşayan Çocukların Görünümü

Sokakta çalışan, sokakta yaşayan, suça karışan çocuklar medyada da sık sık yer almaktadır. Örneğin Düünden Bugüne Tercüman gazetesinin, 13/02/2005 tarihli yazısında da suça itilen ve sokakta çalıştırılan çocuklarla ilgili güncel bilgilere yer verilmiştir. Gazetede belirtildiği üzere; gasp, hırsızlık ve kapkaçta kullanmak için doğu illerinden getirilen 18 yaşın altındaki yoksul aile çocukları İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerin sokaklarına salınmaktadır. Bu yüzden emniyetteki çocuk suçlu sayısı da tırmanışa geçmiştir. 2004 yılında 14 bin çocuk hırsızlıktan, 6 bin 453 çocuk da darp suçundan yakalanmış, son beş yılda suç işleyen çocuk sayısı da 401 bin 741'e yükselmiştir. Sokakta çalışan çocukların yüzde 87'sinin 13-18 yaş arasında olduğu açıklanan çalışmada eğitim seviyelerinin yüzde 48'inin ilkökul terk, yüzde 22'sinin ilkökul mezunu ve yüzde 20'sinin de hiç okula gitmediği belirtilmektedir (Düünden Bugüne Tercüman, 13/02/2005).

TBMM Sokak Çocuklarını Araştırma Komisyonu üyesi ve CHP Genel Başkan Yardımcısı Cevdet Selvi'nin yaptığı açıklamada, önlem alınmadığı takdirde madde bağımlısı çocukların sayısının beş yıl içinde 100 bini bulabileceği belirtilirken, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2002 yılı kayıtlarına göre de, Emniyet'e getirilen 95 bin 732 çocuğun yüzde 35'inin sigara, alkol ve madde kullandığını belirlendiği kaydedilmiştir. TBMM Sokak Çocuklarını Araştırma Komisyonu, araştırmaların Türkiye'de 28 bin civarında bağımlı çocuk olduğunu ortaya koyduğunu ve bu çocuklardan yaklaşık 6 bininin örgütlü veya bireysel suç nedeniyle cezaevine girdiğinin belirlendiğini belirtmiştir (Radikal, 15/02/2005).

TBMM 2005 Raporuna göre sokaktaki 12-15 yaş arası çocukların yüzde 30'unun tiner-bally koklayıcısı olduğu belirtilen çalışmada, alkollü içki, uyuşturucu kullanımı ve kumar oynama gibi kötü alışkanlıkların giderek arttığı belirtilmektedir. İstatistikler, Türkiye'de 38 bin madde bağımlısı çocuk olduğunu göstermektedir. Bu rakamla, Türkiye 'çocuk bağımlı sayısı' açısından dünya dördüncüsü olmaktadır. 18 yaşından küçüklere tiner, bally benzeri ucuca madde satışı nedeniyle, yedi yılda tüm Türkiye'de hakkında işlem yapılan işyeri sayısı ise 46. Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre Kasım 2003 itibarıyla sokakta yaşayan çocuk sayısı 88 bin 313 iken, bunların yüzde 15'i 0-10, yüzde 85'i 11-18 yaş grubunda ve yüzde 44'ü ise madde bağımlısıdır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı çocuk yuvalarında 9 bin 542, yetiştirme yurtlarında ise 10 bin 253 kimsesiz çocuk ve genç bulunmaktadır. Eşler arasında anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlıklar, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa

düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan, sokakta çalışan çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını sağlamak amacıyla kurulan Çocuk ve Gençlik Merkezleri'nde ise Aralık 2003 itibarıyla 33 bin 247 çocuğa ulaşılmıştır (Radikal 16/02/2005).

2004 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olan Güldal Akşit'in yaptığı açıklamada, Türkiye genelinde 40 bin 205 sokak çocuğu bulunduğu, ancak çalıştırılan ve yaşayan çocukların bu rakamdaki oranları belirtilmemektedir. Komisyon'a gelen bilgilerde 635 bin çocuğun sokağa düşme tehlikesinin olduğu belirtilirken, okuma yazma oranının yüksek olduğu Artvin, sokak çocuğu sorunu olmayan birkaç ilden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki sokak çocuğu sayısının yarısını yani 20,000'ini Diyarbakır'daki çocuklar, 26,000'i ise İstanbul'daki çocuklar oluşturuyor. Sosyal hizmet uzmanlarının sayıca yüksek olduğu Ankara'da ise ulaşılabilen çocuk sayısı yalnızca 2 bin 282 olarak istatistiklere yansımaktadır.

Bu araştırmanın kapsamındaki iller olan Ankara ve İstanbul'daki durumu şu şekilde özetlemek mümkündür. Ankara'da Sokak Çocukları Merkezi, Valilik ve Emniyet Müdürlüğü koordineli çalıştığı halde sorunları kontrol altına almakta zorluklar yaşanmaktadır. Ancak en büyük avantaj, sosyal hizmet uzmanlarının sayısının fazla olmasıdır. Sokak Çocukları Merkezi 2 bin 282 kişiye ulaşmıştır. İstismar edilen 0-18 yaş arası 29 kız, 80 erkek, madde bağımlısı üç kişi ailelerine teslim edilmiştir. Çocukların daha çok bally, tiner ve uçucuları tercih ettiği gözlenirken, çoğu ilköğretimi terk etmiştir. Göç, parasızlık, eğitim eksikliği ve düzensiz aile ilişkileri sokağa gidişin temel nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul'da, yeterli sosyal hizmet kuruluşunun olduğu belirtilmektedir. Sokak Çocukları ve Gençlik Merkezi 789 çocuğa ulaşmıştır. Çocukların yüzde 23.1'i 9-12, yüzde 54.6'sı 13-15 yaş arasındadır. Hiç okula gitmeyenler yüzde 21.9, ilkökul terk yüzde 59.5, ilkökul mezunu yüzde 17.8 oranındadır. Yüzde 33.1'i aile içi şiddet, yüzde 27.6'sı aile parçalanması, yüzde 16.3 de çalıştırılma nedeniyle sokaklara yöneldikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların yüzde 38.95'inde madde bağımlılığına rastlanmaktadır. Yüzde 80'inin anne ve babasının hayatta olduğu, en çok göçün yüzde 26 ile Doğu Anadolu, yüzde 22.3 ile Karadeniz'den gerçekleştiği tespit edilmiştir (Radikal, 15.11.2004).

3. ÇOCUK SUÇLULUĞUNA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

3.1. Sosyolojik Çocuk Suçluluğu Kuramları

3.1.1. Klasik Okul:

Suç ve cezaya hukuki açıdan bakan klasik okul, suçlularda görülen bireysel farkları dikkate almadan değerlendirmenin yapılmasını öngörür. Bu görüşe göre, ilk defa suç işleyenle tekrar tekrar suç işleyen, çocukla yetişkin, normal bir insanla zihinsel engelli bir insan eşdeğerdir. Bir başka deyişle suç, somut bir kavram olup, suçlunun kişiliği, psikolojik yapısı, içinde yaşamış bulunduğu ve yaşamakta olduğu toplumsal çevrenin etkileri göz önünde bulundurulmaksızın ele alınıp incelenmektedir. Bu anlayış içinde ise çeşitli suçlu tipleri ve dolayısıyla suça yönelmiş çocuklar gözden kaçmaktadır (Yavuzer, 1996).

Klasik okula göre insan davranışları akılcı, rasyonel ve özgür iradenin ürünüdür.

Tüm insanlar, rasyonel davranış için eşit kapasitede olup kanun herkese eşit davranır ve yalnız davranışın şeklini belirler. Suçlu, işlediği suçun ağırlığı oranında cezalandırılır (Sevük, 1998). Klasik kuram halen çocuk hukukunun fonksiyonlarını ve doğasını etkilemektedir (Siegel-Senna, 1981). Ancak verilen cezanın, cezai davranışlardan vazgeçmeyi sağlamadığı ve suçların halen artmakta olduğu görülmüş; böylece 19. yy. sonlarında klasik okul etkisini yitirmiştir. Bu süreçte Darwin ve Durkheim'in çalışmaları doğrultusunda, toplumbilim ve bilimsel yöntemin doğuşu söz konusu olmuştur. Böylece pozitivist okul gelişmeye başlamıştır (Sevük, 1998).

3.1.2. Pozitivist Okul:

Bu okula göre; insan davranışını bireyin özgür iradesi değil, iç ve dış etkiler belirler. Bireyin doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yeteneği, yalnızca kişisel bilinç ve takdir yeteneği değildir. Aksine bu biyolojik yapı psikolojik faktörler veya çevre ve kültür gibi birey ötesi güçlerle kontrol edilirler (Siegel-Senna, 1981). Biyolojik, psikolojik ya da toplumsal faktörler bireyin davranışlarına yön vermektedir. Özgür irade ve tüm insanların eşit oldukları görüşü kabul görmezken, suç işleyenler ile işlemeyenler arasında genetik ve çevre faktörlerine dayanan temel farklılıklar bulunduğu ileri sürülmektedir (Sevük, 1998).

3.1.3. Kültürel İletim Teorisi:

Çocuk suçluluğunu sosyolojik bakımdan açıklamaya yönelik girişimlerden birisi, Clifford Shaw ve Henry McKay'den gelmiştir. Show ile McKay, Chicago şehir haritasında, çocuk suçluluğunun yüksek ve düşük olduğu bölgeleri saptamış; 1900-1906 yılları ara-

sında çocuk suçluluğunun yüksek olduğu bölgelerde, o yörenin nüfusu tamamen değişmesine rağmen, 1917-1923 yılları arasında da yüksek oranda çocuk suçluluğu bulmuşlardır. Yaklaşık 25000 çocuğun mahkeme kayıtlarını inceledikten sonra, Shaw ve McKay çocuk suçluluğunun yüksek ve düşük olduğu bölgeler arasında çok sayıda sosyal değer farklılığı bulunduğunu tespit etmişlerdir. Çocuk suçluluğunun yüksek olduğu bölgelerde, ahlak değerleri çatışması, sosyal bozukluk ve çökmüş çevre ilişkileri; çocuk suçluluğunun düşük olduğu bölgelerde ise evrensel ve çağdaş değerler görülmektedir. Bu bölgelerdeki yaşam tarzını yine bu bölgede yaşayan insanların kuralları ve değerleri belirlemektedir. Gruplar, aldıkları yeni üyelere değerlerini ve geleneklerini aktarmaktadırlar. "Kültürel iletim" olarak adlandırılan bu süreç, çocuk suçluluğunun aynı bölgelerde varolmasının nedeni olarak görülmektedir (Sevük, 1998).

Shaw ve McKay'in ekoloji ve suçluluk konusunda elde ettiği bulgular şunlardır: (1) Suçluluk oranı şehirlerde oldukça değişkendir. Çocukların suçlu olma, tutuklanma ve hapsedilme olasılığı, suçluluğun yüksek oranda görüldüğü bölgelerde yaşamalarına bağlıdır; (2) Suçluluk çevrede varolan toplumsallaştırma mekanizmasının bir ürünüdür; (3) Yüksek suçluluk oranları sosyal kurumların ve toplumun bireylerini kontrol ve koruma gücünün çöküşünü gösterir; (4) Suçluluk herhangi bir etnik ve ırksal gruba mal edilemez. Bu grubun üyeleri suç işleme oranlarının yüksek olduğu bölgelerde yaşıyorlarsa, suça yönelebilir, bu bölgelerden ayrıldıkları takdirde suçtan uzak yaşayabilirler; (5) Suçluluk oranları, fakirlik, kötü sağlık koşulları ve sağlıksız ortamda barınma gibi ekonomik ve sosyal şartlarla ilgi-

lidir; (6) Bozulmuş alanlar ve kültürel iletim, o bölgede suçluluğun oluşmasına neden olur; (7) Toplum suçluluğun en büyük kaynağı olduğundan, suçluluğun kontrolü de toplum temelli olmalıdır (Siegel-Senna, 1981).

Kültürel iletim teorisini savunanlar, suçluluğu öğrenilen davranış olarak değerlendirebilir. Bu teoriye göre suçluluk, kişinin ilişkide olduğu kişilerden öğrendiği kurallar, inançlar, değerler ve davranışsal özelliklerin bir yansımasıdır. Sonuç olarak kültürel iletim teorisi, çocuk suçluluğuna, kültür veya alt kültürün davranış normlarına uygun olan, ancak hukuka ve geleneksel normlara aykırı olan davranışların neden olduğunu ileri süren bir teoridir (Siegel-Senna, 1981).

3.1.4. Toplumsal Karmaşa Teorisi:

Merton, 1938'de çocuk suçluluğuna bir başka sosyolojik açıklama getirmiştir. Merton açıklamasını "toplumsal karmaşa" (anomi) kavramına dayandırmıştır. Toplumsal karmaşa teorisi, tüm toplum ve sosyal yapı içerisinde, suç, bireysel, psikolojik ya da biyolojik etmenlerin bir ürünü olmaktan çok, toplumsal yapı çerçevesinde açıklamak amacını güden bir teoridir (Dönmezer, 1994). Merton'un teorik modeli, sapan davranış ile sosyal davranışımızı kontrol eden başarı hedefini birbirleri ile ilişkilendirerek, kişisel kırgınlık ve daha sonra cezai davranışa yol açan çatışmanın nedenini belirlemeye çalışmıştır (Siegel-Senna, 1981). Merton modern toplumun kültürel amaçlar, normlar ve kurumsallaşmış değerlerden oluştuğu görüşündedir. Kültürel amaçlar, bir toplumda yaşayan bireylerin oluşturdukları toplum amaçlarıdır: İyi yaşam şartları, bir aileye sahip olmak kültürel bir amaçtır. Normlar, bu kültürel amaçları devam ettirmek için insanlar tarafından konulan kurallardır: iyi bir

eğitim, sürekli bir iş, yaşamda başarılı olmak için konulan kurallardır. Yüksek öğrenim yapabilmek, iş bulabilme gibi kurumlaşmış değerler ise, kültürel amaçlara ulaşabilme amaçlarıdır. Merton'a göre suç, bu üç öğeden herhangi birine değil, aralarındaki ilişkiye bağlıdır. Toplumsal karmaşa bu dengeyi bozmakta, kültürel amaçları ya da kurumsallaşmış değerleri zayıflatmakta, sonuçta kuralsızlık sapmayı ya da suçu yaratmaktadır (Sevük, 1998).

3.1.5. Farklılıkların Birleşmesi Teorisi:

Sutherland'ın çocuk suçluluğu ile ilgili olan bu teorisi, suçlu davranış olasılığının, çocuğun suçlu ve cezai davranış örnekleri gösteren kişilerle ilişkisinin önceliğine, sıklığına, devamlılığına ve yoğunluğuna bağlı olarak değiştiğini öne sürmektedir (Flowers, 1990). Sutherland'e göre suçlu davranış, diğer şeylerin öğrenildiği gibi öğrenilir (Sullivan, 1990). Bu ise toplumsallaşma süreci içerisinde diğer insanlarla etkileşim sonucu söz konusu olur (Siegel-Senna, 1981). Bu teori, öğrenme teorisini esas almakta ve şu şekilde bir açıklama getirmektedir: (1) Suçlu davranış, öğrenilmiş davranıştır, (2) Suçlu davranış, diğerleriyle bir iletişim süreci içinde öğrenilmektedir, (3) Bu öğrenme sürecinin asıl kısmı, küçük gruplar içinde gerçekleşir, (4) Öğrenme, suçluluk tekniklerini kapsamaktadır (Sullivan, 1990).

Grup ile olan iletişimle öğrenme olgusu üzerinde önemle duran bu teori, gerek kişilik, gerekse çevresel etkenlerin her ikisine de yer verir. Sutherland, suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğine ve yaşam boyu devam ettiğine işaret eder. Bu nedenle de suçluluğun nedenlerini, kişinin derinlik-

lerinde onun ilk yaşam deneyimlerinde aramak gerektiğini belirtir (Yavuzer, 1996). Suçun öğrenilmesinde yoksulluk, aile durumu veya uyuşturucu madde kullanımı gibi farklı unsurlar da etkilidir (Sevük, 1998).

3.1.6. Suçlu Altkültürü Teorisi:

Bu teori 1955 yılında Cohen tarafından geliştirilmiştir. Cohen çalışmasına başlarken, suçluluğun neden özellikle düşük sosyo-ekonomik sınıf gençlerinde yaygın olduğu sorusunu kendisine sorarak başlamış ve bu gençlerde olumlu nitelikler yerine, kötü huyluluk, olumsuzluk ve karışıklık gibi özelliklere daha sık rastlandığı konusu üzerinde durmuştur. Cohen, genç bireylerin benlik duygularının gelişiminin, başkaları tarafından nasıl yönetildiklerine bağlı olduğunu söyler (Yavuzer, 1996). Cohen'e göre suçlu alt kültürünün oluşması, gecekondu veya varoşlarda büyümüş çocukların yaşadıkları ailesel veya sosyal koşulların bir fonksiyonudur. Suçluluk doğuştan aşağı sınıf mensubu bireylere ait bir durum değildir. Daha ziyade, toplumdaki daha az şanslı grup üyelerinin, sosyal ve ekonomik sınıflamalardan dolayı rahatsız olmalarının bir fonksiyonudur (Siegel-Senna, 1981).

Miller, 1958'de çocuk suçluluğunu farklı bir şekilde açıklamıştır. Miller, yoksul bölgelerdeki çocuk çetelerini incelemiş, buradaki insanların, sosyal ve ekonomik başarı şanslarının çok az olduğunu, kendi amaç ve kültürleri olduğunu saptamıştır. Çocuk suçluluğunu alt sınıf kültürüyle tutarlı bulmuş, bunda akraba grubunun önemi olduğunu ileri sürmüştür. Miller'in teorisinin en önemli katkısı, çocuk suçluluğunun geleneksel toplumla çausmadan doğduğunu göstermesidir. Bazı çalışmalara

göre, alt sınıftaki pek çok çocuk, alt sınıfın suçla ilgisi olmayan bazı değerlerini paylaşmaktadır. Çocuğun alt tabakada yetişmiş olması, alt kültürün değer ve normlar sisteminin toplumun kanun tarafından da desteklenen değer ve normlar sistemi ile çelişki içinde olması, çocuk suçluluğunun kaynağını oluşturmaktadır (Sevük, 1998).

3.1.7. Fırsat Teorisi:

Cloward ve Ohlin'e göre sosyo-ekonomik sınıfa mensup üyelik, yasal anlamda sosyal amaçları başarmayı kontrol etmede bir girişimdir. Onların görüşlerinin temeli, yapısal koşulların düşük sınıf çete suçluluğuna yol açtığı noktasına dayanmaktadır (Flowers, 1990). Cloward ve Ohlin'in yaklaşımının Cohen'in yaklaşımından farkı, Cohen, alt sınıflardaki gençlerin orta sınıfla karşılaşmadıklarını, bu nedenle orta sınıf değerlerini reddettiklerini ileri sürerken, Cloward ve Ohlin'e göre gençler, yeni değerler yaratmamakta, sadece kabul edilen sosyal amaçların yasal olmayan anlamlarını kullanmaktadırlar (Sevük, 1998).

3.1.8. Damgalama Teorisi:

Çıkış noktası, yapısal veya fonksiyonel olarak tam olmayan ailelerin, ilgili kişilerin sık değişmesinin, alt tabakaya aitliğin, suçluluğun nedeni olmadığı, sadece başlangıcı olduğudur. Suçluluğun olumsuz bir şey olarak görülmesi, kişinin devamlı olarak suçlu olarak damgalanması sonucu olarak, kişi kendine biçilen rolü oynamaya başlamaktadır (Sevük, 1998). İlk kez 1951'de Edwin Lemert tarafından geliştirilen damgalama teorisine göre, toplumun olumsuz tavır aldığı bir çocuk, damgalanmakta ve geleceğin suçlu çocuğu yaratılmaktadır. Becker'a göre, suç işleyen çocuklar ile

işleyenler gerçekte benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte suçlu olarak bilinen gençlere, başkalarının olumsuz bir kimlik verildiğinden, gelecekte suçlu davranış göstermeye özendirilmektedir. Yargılama sistemine giren bir çocuk, "suçlu" damgasını kabullenmekte ve böylece belki de suç dünyasına girmektedir. Yani bu teoriyi savunanlar, yargılama süreci ve suçlu olarak damgalanmanın, çocuğun suç işlemesine neden olduğunu ileri sürerler (Flowers, 1990).

3.1.9. Sosyal Kontrol Teorileri:

Sosyal kontrol teorileri, bütün insanların suçlu davranışta bulunma potansiyeline sahip olduğunu, ancak korku ve sosyal zorlamaların çoğumuzu hukuka uyan vatandaşlar olarak tuttuğunu iddia etmektedir (Flowers, 1990).

Hirchi, çocuklarla sosyal norm arasında bir bağ olduğunu ileri sürer. Bu bağ zayıfladığında veya koptuğunda, toplumun üyeleri üzerine koyduğu sınırlamalar kalkar ve birey hukuku kontrol edebilir (Siegel-Senna, 1981). Ona göre herkes potansiyel bir suçlu olabilir. Bu nedenle sosyal kontrol gereklidir. Kişinin toplumla ilişkisinde dört unsur söz konusudur: başkaları ile dostluk kurmak, geleneksel etkinliklerle ilgilenmek, ve bu etkinliklere katılmak, ahlaki değerleri paylaşmak (Thornberry-Lizotte, 1991).

Hirchi California'da bir lisede 4000 çocuk üzerinde bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda; ebeveynler ile kuvvetli ilişkilerin, değerlerle bağlanmanın, okula devamın, polise ve hukuka saygının suçluluk olasılığını azalttığını tespit etmiştir (Sevük, 1998). Bu teori ahlaki değerlerin değil, sosyal kontrollerin hukuku ve düzeni sürdürebileceğini iddia eder. Kontrol ve diğer insanların

çıkarlarına duyarlılığın yokluğu söz konusu olduğunda ise, çocuğun suç işlemeye daha serbest olacağını belirtir (Siegel-Senna, 1981).

Diğer bir sosyal kontrol teorisi de Reckless tarafından oluşturulan sınırlama teorisidir. Reckless'e göre, iç ve dış sınırlamaların bileşimi, çocukların suç işlemesini engellemektedir. İç sınırlamalar, olumlu bir düşünce, gelişmiş bir üst benlik, yüksek hoşgörü düzeyi, olumlu amaçlar; dış sınırlamalar ise, olumlu sosyal bağlar, sıkı ebeveyn gözetimi, çocuğun olumlu düşüncesine kurumsal desteği içerir. Ona göre, iç ve dış sınırlamalar suçlu alt-kültürü, ayartmalar ve diğer farklı çevresel unsurlar gibi suçluluğu etkileyen davranışlara karşı tampon görevini gerçekleştirir (Flowers, 1990).

3. 1.10. Toplumsal Öğrenme Teorisi

Bu kurama göre suç davranışları yasal olmayan davranış örüntülerinin, taklit, model alma ve içselleştirilmesi yoluyla öğrenilmesinden ortaya çıkmaktadır. Bireyin sosyalizasyon çevresinde başarılı modellerin olmaması ya da bireyin sık sık başarısızlığa düşmesi suça neden olan faktörlerdendir.

"Bu teorinin kökeni 19. yüzyıl sonlarında Gabriel Tarde'nin taklit teorisine dayanır. Tarde, o dönemde popüler olan Lombroso'nun biyolojik anormallik teorisini reddetmiş, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu diğer yasal davranışlar gibi öğrendiklerini iddia etmiştir." Tarde'a göre suç işlemek tıpkı bir meslek gibi öğrenilir. Bunun için suçlulara yakın olmak ve onlara öykünmek yeterlidir (Öter, 2005).

Bu durumda taklit belirli bir kalıp içinde gerçekleşir:

1. Bireyler diğerlerini, onlarla temaslarının yoğunluğu ve sıklığı oranında taklit ederler.

2. Alt düzeyde olanlar üst düzeyde olanları taklit ederler. Taklit eğilimi köyden şehre ve alt sınıftan üst sınıfa doğrudur.

İki davranış çatıştığında biri diğerinin yerini alabilir. Tarde, öykünmeyi, başkasının davranışını yinelenmekten çok, özdeşlik kurmaya benzeyen bir süreç olarak kabul eder. Çağdaş psikolojiye göre özdeşim, bireyin kendisine bir rol modeli seçmesi, davranışlarını bu modele göre değiştirmesi demektir. Tarde'ye göre suç, bireye miras kalan bir özellik ya da rahatsızlık değil, başkalarından öğrenilen bir iştir. Yasal bir iş ile suç arasındaki tek fark, öğrenilmiş davranışın niteliğindedir (Öter, 2005).

Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre şiddet modern toplumlarda üç kaynaktan öğrenilir; "Bunlar; şiddet uygulayan ebeveynler, yasaların ihlalinin günlük davranış haline geldiği çevreler ve yasaları ihlal edenlerin kahramanlaştırdığı televizyon programları, filmler kısacası kamuoyu."

Öğrenme kuramının ilkelerinden yararlanan Bandura ve Walters taklit etme ve model alma aracılığıyla öğrenme üzerinde çalışmalar yapmışlar ve çocukların ne öğrendiklerinin önemine değinmişlerdir. Onlara göre çocuklar onaylanan değil onaylanmayan davranışları da öğrenirler. Öğrenmeyi sağlayan ceza ve ödüldür. Belirli davranışların ödüllendirilmesi davranışın ileride yinelenme olasılığını artıracak, cezalandırılması ise davranışların yinelenme olasılığını azaltacaktır. Çocuk engellenmeler karşısında duygularını denetim altında tuttuğu, saldırgan davranmadığı takdirde ödüllendirilir ve saldırgan davranmamayı öğrenir (Wicks-Nelson ve Israel, 2003).

Bu kurama göre model alınan kişinin davranışlarının çevre tarafından

nasıl algılandığını araştıran çocuk, eğer aile ve kültürel çevresinde suçlu davranışın kabul gördüğünü ve suçlu davranışa açık ya da örtük şekilde ödün verildiğini algılayorsa bu şekilde davranmayı öğrenir (Wicks-Nelson ve Israel, 2003).

3.2. Psikolojik Çocuk Suçluluğu Kuramları

Psikolojik kuramlar, kişilik unsurlarının sapma gösteren davranışlara neden olduğuna dayanmaktadır. Suçlu çocuklar, nörotik, psikotik, sosyopatik ve şizofrenik olarak gözlemlenmiştir. Duygusal karmaşadan dolayı acı çeken çocukların, bazı bilinçsiz kişilik gereksinimlerini tatmin etmek için suçlu davranışlar gösterdiklerine inanılmaktadır. Bu nedenle bu davranışlar normal olmayan belirtilerin tedavi edilmesiyle kontrol edilebilir (Siegel-Senna, 1981).

Çocuk suçluluğuna ilişkin en etkili psikolojik açıklama Freud'un çalışmalarına dayanan psikanalitik teori olmuştur. Freud'a göre kişiliği oluşturan parçalar (id, ego ve süperegö) birbirleri ile sürekli etkileşim halindedir. İd saldırganlık ve cinsellik gibi içgüdüleri temsil eder. Süperegö ana-baba ve diğerleriyle etkileşim sonucu geliştirilmiş değerlere dayalı olanı vicdanı temsil eder. Ego ise id ve süperegö arasında bir arabulucu olarak görev yapar. İdi yeterince denetleyemeyen ego ile süperegöde yapısal bozukluklar bulunması durumunda, dengesiz bir kişilik oluşmakta, bu da davranışı etkileyerek çocuk suçluluğuna neden olmaktadır. Psikanalitik ekole göre suç, önlenmiş, bastırılmış bir kompleksin sembolü olarak düşünülmektedir (Yavuzer, 1996).

Psikolojik açıklamalardan biri de psikopatik yaklaşımdır. Psikopatik kişilikler genellikle sosyal normlara ve

ahlaki kurallara uymakta başarısızlık gösterirler (Flowers, 1990; Öter, 2005). Psikopat kişilik, suça yönelmiş çocuklarda önemli bir suç etkeni olarak görülmektedir. Özellikle itiyadi suçlarda bu daha belirgindir (Sokullu-Akinci, 1994). Psikopat kişilikte süperegö tam gelişmemiştir ve çocuk ahlaki sorumluluktan ayrılmış durumdadır. Ego ve süperegönün gelişimindeki eksiklik, çocukluk döneminde uygun bir model olmaması sonucu oluşur. Bu gelişim altı yaşta yedinci yaşın sonunda tamamlandığı için, bu dönemde olumlu bir ana-baba ilişkisi kurulmamışsa çocuğun zarar görmesi kaçınılmazdır (Sevük, 1998).

Davranışçılar, çocuk suçluluğunu açıklamaya çalışan psikolojik kuramların diğer büyük dahidir. Onlar, davranışın eğitim ve çocukluk dönemi deneyimleri yoluyla öğrenildiğini savunurlar. Çocuğun günlük olaylara uygun şekilde karşılık vermeyi öğrenmemiş olması, çocuk suçluluğuna neden olmaktadır. Davranışçı yaklaşımın savunucuları sosyal öğrenme, model alma, olumlu ve olumsuz etkiler gibi noktalara değinmekte, böylece bu etkenlerle suçlu davranış arasındaki ilişkileri tanımlamaya çalışmaktadır (Siegel-Senna, 1981).

Tülin İçli'nin Gibbons'tan yaptığı aktarmaya göre çocuk suçluluğu konusunda incelenen teorilerin bazı birleşme noktaları şu şekildedir (Gibbons, 1970):

1. Polis ve mahkemeye yüz yüze gelen çocuklar, genelde ciddi suç işlemiş olanlardır ve onların 'suçlu' olarak etiketlenmeleri polis ve mahkemelerin özelliklerine bağlıdır.

2. Suçlu çocukların çoğu kişilik yapısı bağlamında normal kişilerdir. Her ne kadar yasal olarak haklarında işlem yapılmış olan çocuklar, otoriteye isyan

ve düşmanca tavırlar sergilemeler de, bu durumu yasal işlemler sürecinde edinmiş olabilirler.

3. Suçluluk çok faktörlü bir olgudur. Farklı tür suçluluk için değişik etiyolojik süreçler belirlemek mümkündür.

4. Suçlu davranış sosyalizasyon süreci boyunca öğrenilir.

5. Suçlu rolünün öğrenilmesi, suçun yoğun olduğu toplumlarda daha kolaydır ve daha sık görülür.

6. Bazı suçlu rolleri, diğer sosyal yapısal değişkenler yanında sosyal sınıfların sosyalizasyonundaki değişikliklerin ve yaşam deneyimlerinin sonucudur.

7. Bazı suçlu rolleri, sosyal sınıfa bağlı olmaksızın, aile ve diğer sosyalizasyon deneyimleri tarafından üretilir. Örneğin; "ebeveynin reddi" veya "sapmış cinsel sosyalizasyon" gibi.

8. Polis ve mahkeme gibi tanımlayıcı kurumlar, hem sapmış tanımlanmasında hem de sapmış rollerin devamlılığında önemli rol oynarlar.

Çocuk suçluluğunu açıklamaya çalışan teorilerden hiç birisi tek başına yeterli değildir. Biyolojik teoriler suçluluğu doğuştan getirilen bir özellik olarak görürken psikolojik teoriler suçu ruh sağlığı bozukluğu olarak görmektedir. Sosyolojik teoriler ise suçun biyolojik ve psikolojik boyutunu ihmal etmekte ya da sınırlı bir çerçevede ele aldığından yetersiz kalmaktadır. Suç insanlığın ilk gününden bu güne var olagelmış ve insan var olduğu sürece de sosyal bir olgu olarak yaşamaya devam edecektir. İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik bir varlık olmasından dolayı, suç olgusu da çok nedenli ve karmaşıktır. Suçluluğu açıklamaya çalışan teorilerden hiç birisi tek başına suç olgusunu açıklayamamıştır. Buna bir örnek,

"Etiketleme Teorisi" neden bazı insanların etiketlerini kabul ettiklerini ve kendilerini suçlu gördüklerini, neden bazı insanların suça yönelmediklerini açıklayamazken, Shutherland'ın "Aykırıların Birleşmesi Teorisi" si de beyaz yaka suçlarının nedenlerini tam olarak açıklayamamaktadır.

4. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN NEDENLERİ-SONUÇLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÜZERİNE BAZI YORUMLAR

Çocuk suçluluğunun nedenleri Hüseyin Peker'in "Çocuk ve Suç" (1999) adlı eserinde şu başlıklar altında özetlenmiştir:

- 1- Zeka geriliği ve gelişimindeki gerilik nedeniyle işlenen suçlar.
- 2- Yeterince sosyal eğitim almayan çocukların işledikleri suçlar.
- 3- Ergenlik dönemi işlenen suçlar.
- 4- Bozuk aile düzeninden gelen çocukların işledikleri suçlar.
- 5- Ekonomik yoksunluk nedeniyle işlenen suçlar.
- 6- Nörotik ve ruhsal bozukluklar nedeniyle işlenen suçlar.
- 7- En fazla üzerinde durulması gereken psikopatik suçlar.

Peker'in (1999) ana başlıklar halinde topladığı çocuk suçluluğunun nedenlerine kapsamlı olarak baktığımızda özellikle ailevi yapının çocuğu suça iten nedenlerin temeli olduğu görülmektedir.

Günümüzde gelişim psikologları ve pedagoglar, çocuk yetiştiren ebeveynler arasında çatışma olmasının çocuğun gelişimini olumsuz etkilediğini kabul etmektedir. Çatışma çocukta ileride güvensizliğe, gerginliğe sebep olabileceği gibi çocuğun dünyayı tehlikeli bir yer olarak görmeye başlamasına

neden olabilir. Yapılan araştırmalarda suça yönelmiş çocuklar arasında büyük oranda ebeveyn çatışmalarının var olduğu tespit edilmiştir (Öter, 2005).

Sevda Uluğtekin'in "Hükümlü Çocukların Yeniden Toplumsallaşması" konulu araştırmasında, anne-babanın reddedici davranışları arttıkça ve benlik tasarım düzeyi düştükçe, hükümlü çocukların her açıdan yeniden toplumsallaşmaya yatkınlığının azaldığı görülmüştür (Uluğtekin, 1991).

Evdeki disiplinin suça etkisi çok sayıda kriminolog tarafından araştırılmıştır. Evdeki disiplinin dengeli ve tutarlı olması gerekir. Yani, ana baba tavrı "tatlı-sert" bir tarzda olmalı ve çocuk bu tavır sonrasında hatasını anlamalıdır. Çocuğa verilen disiplinin hatalı olması ile -çok gevşek veya çok katı olması- çocuğun suç işlemesi arasında, suçlu erkeklerin %70'inde suçlu kızların ise %66.6'sında etkili olduğu saptanmıştır (Glueck ve Glueck, 1998).

Ailevi yapının yanı sıra çocuğu suça iten nedenlerin temelinde akran ilişkileri de yer almaktadır. Peker'in bahsettiği gibi yeterli sosyal eğitimi almayan çocuklar, sosyalleşme sürecinde çevresindeki sapkın davranışlar gösteren çocuklarla da etkileşime girip bu arkadaşlarıyla birlikte suç işleyebilmektedir.

Sosyal öğrenme kuramı, bu tür akranların belli ortamlarda suçluluğu pekiştirebileceğini öne sürer. Suçlu akranlar ergen için bir model oluşturabilir. Çocuk, suçlu akran grubuna bağlılık geliştirirse bu bir risk faktörüdür. Yani kendine duygusal olarak yakın bulduğu suçlu arkadaş grubuna bağlılığı ne kadar fazla ise çocuğun suç işleme riski de o kadar çok olacaktır. Suçlu akranlarla beraber oluş sıklığı, birlikte geçirilen zamanın genişliği ve niteliği suça yönelmede etki eden faktör-

lerdendir (Wicks-Nelson ve Israel, 2003).

Akranlarıyla ilişkiye girdiği ilk yer olan okul ortamı da çocuğun kişiliğinin gelişiminde önemli bir yer tutar. Bir sosyalizasyon aracı olarak okulun işlevi çocuk açısından önemlidir. Okul gerektiğinde aile tarafından eksik verilen ya da verilemeyen psiko-sosyal eğitimi çocuğa veren kurumdur. Okul bu işlevini yerine getirdiği ölçüde başarılıdır (Öter, 2005).

"Sadece bilgi aktarma görevini üstlenmiş, eğitime önem vermeyen, çocukların kişilik gelişimlerinin göz ardı edildiği bir sistemde, okulun uyumsuz ya da suçlu davranışını önleyici bir fonksiyonu olmayacaktır." Okulun suçluluğu aza indirgeyebilmesi öğrenciyle okuldaki öğretmenin kuracağı diyaloga bağlıdır. Öğretmenin yeterli pedagojik eğitime sahip olması aile ocağından okul ocağına giden henüz pişmemiş hamur olan çocukların şekillenmesinde çok önemlidir. Öğretmenle kurulan güven verici bir iletişim çocuğu suç işlemekten alıkoyabilir. Yetersiz ya da yanlış iletişim çocuğun okulda uyumsuz davranışlarda bulunmasına hatta ileri safhalarda suç işlemesine yol açabilir. Suçlu çocukların büyük bir kısmının okulda uyumsuzluk gösterdiği ve başarısız oldukları araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur (Yavuzer, 1996).

4.1.Çocuklar Neden Sokaktalar?

Çocukların sokakta olma sebepleri farklı farklıdır. Ancak hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için geçerli olabilecek bir neden vardır; yoksulluk. Pek çok sokak çocuğu daha iyi bir yaşam bulabilmek için sokaklara çıkmışlardır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (WHO), temel sebeplerden bazıları şunlardır:

*kendileri için para kazanmak ve ailelerine destek olmak,

•barınacak bir yer bulmak,

•aile içi problemlerden kurtulmak (bazı çocuklar evlerindeki problemlerle baş edemedikleri için sokakta yaşamının daha iyi olacağını düşünürler),

•evde yaptırılan işlerden kurtulmak,

•çocuk kurumlarından kurtulmak

Bu fenomenin sebepleri nelerdir? Sokak çocuklarının sayısındaki büyük artış, hızlı endüstrileşme ve kentleşmeye bağlı olan toplumsal strese bağlıdır. Endüstrileşmiş ülkelerde şehir içi bozulmalar ve işsizlik bunun sorumlusu olarak görülmektedir. Tarım toplumlarında kuraklık ve kıtlık bunun sebeplerinden olabilir (Le Roux & Smith, 1998a).

Ekonomik ve sosyal karışıklık, geleneksel aile yapısının ve değerlerinin bozulmasına neden olabilir. Geniş aileden çekirdek aileye olan, aile büyüklüğündeki azalma çocuk destek kaynaklarında azalmaya yol açabilir. Ölüm, terk etme, ayrılık, boşanma gibi durumlar aile büyüklüğünün daha da küçülmesine, tek ebeveynli ailelere (genellikle annenin olduğu) yol açabilir. Eğer yeterli toplumsal destek ve hükümet desteği de yoksa, bu durum çocuğa, kriz anlarında sokak hayatına yönelmesinden başka bir seçenek bırakmayabilir (Le Roux & Smith, 1998a).

Alkolizm, fiziksel ve cinsel istismar ya da ihmal gibi ailevi patolojilerin olduğu durumlarda, çocuklar evi terk etmeye karar verebilir, hatta evden kovulabilirler. Bunlar dışında evin aşırı kalabalık olması, ailenin sürekli yer değiştirmesinden kaynaklanan sosyal zorluklar ve yeniden oluşturulmuş ailelerdeki ebeveyn-çocuk sürtüşmesi, sokağa yönelmenin diğer nedenlerindendir. Popüler inanışın tersine, yetim bırakılan çocukların sayısı oldukça azdır (Le Roux & Smith, 1998a).

Yoksulluk diğer bir nedendir. Bazı aileler çocuklarının finansal desteği olmadan hayatına devam edemez. En azından çocuğun kendi kendisini destekleyecek işler yapması da gerekebilir (buna bazen fuhuş da dahildir) (Le Roux & Smith, 1998a).

Endonezya'da Silva (1991) tarafından yapılan çalışmada, yoksulluğun sokak çocuklarının ortaya çıkmasında baskın faktör olduğu belirtilmiştir. Fakir ebeveynler, ailelerinin ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Bu da çocukları, aile gelirini artırmak amacıyla sokaklarda çalışmaya iten bir güçtür. Filipinlerde sokaklarda daha çok erkekler görülür. Bunun sebebi kadınlara daha çok korunması ve ev işlerinde kullanılmalarının yaygın olmasıdır. Sokak çocuklarının geneli 6-17 yaş arasındadır ve aile gelirine destek olmak amacıyla çalışırlar. Sokaklarda genellikle araba temizleme, seyyar satıcılık, fuhuş ve daha az oranda ilaç işlerinde bulunurlar. Ekonomik sıkıntıların yanı sıra aile içi şiddet ve istismardan dolayı da sokağa giderler (Le Roux & Smith, 1998a).

Bazı çocuklar sıkıntılardan, utançlarından ya da okul başarısızlığından dolayı evden kaçarlar. Bazıları ise evde kaldıklarında razı olacakları kaderlerinden kurtulup daha iyi bir hayata sahip olabilmek için evden kaçarlar. Politik faktörler de rol oynayabilir. 1980'lerde Güney Afrika'daki siyah gençler ayrımcılığa karşı savaşmak için ya da otoritelerden saklanmak için evden kaçmışlardır (Le Roux & Smith, 1998a).

Manila'da sokakta çalışan kız çocuklarıyla ilgili yapılan çalışmada, bu çocukların kendilerine ve ailelerine bakmak için sokakta çalıştıkları belirtilmiştir. Annelerinden ziyade daha çok babalarından şiddet görmektedirler. Genellikle annenin olduğu tek ebeveynli

ailelerden gelirler. Annenin eşi varsa, hem anne hem de kızın dayak yemeleri yaygın bir durum olarak karşımıza çıkar. Bu kızların çoğu okula gitmemektedirler (Le Roux & Smith, 1998a).

Kolombiya dünyada sokak çocukları popülasyonunun en çok olduğu yer olarak düşünülmektedir. Araştırmalar göstermiştir ki sokakta yaşamak yoksul çocukların büyük bir kısmının yaşam döngülerindeki aşamalardan birisidir. Yoksulluk, kocaların evlerini terk etmelerindeki oranın yüksekliği ve politik düzensizlik, Latin Amerika'daki sokak çocukları fenomeninin önemli nedenlerindendir. Aile patolojisi, sosyo-ekonomik faktörlere bağlı olarak pek çok çocuğun evlerini terk etmelerine sebep olmaktadır. Guatemala ve Peru'daki çocuklar ya ebeveynleri tarafından terk edilmekte ya da fiziksel ve cinsel istismar ve ihmalden dolayı evlerinden ayrılmaktadırlar (Le Roux & Smith, 1998a).

Aile gelirine katkıda bulunmak için sadece sokakta çalışan çocuklar da vardır. Bu çocuklar düzenli olarak evlerine dönerler ve sokakta sürekli duran çocukların tersine aileleriyle olumlu ilişkilere sahiptirler. Pek çok sokak çocuğunun genelde hoş olmayan aile öyküsü vardır. Genelde çekirdek aileden gelirler, özellikle yalnız annenin olduğu tek ebeveynli ailelerden gelirler. Genellikle pozitif olmayan bir baba figürleri vardır ve ebeveyn ihmalinden ve fiziksel zorluktan sıkıntı çekerler. Sonuç olarak yetişkinlere karşı güvensizdirler. Yine de çoğu evlerine döner ve onları uzaklaştıran ailevi faktörleri değiştirmeye çalışırlar (Le Roux & Smith, 1998a).

4.2. Sokak Çocuklarının Problemleri:

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre bu çocukların problemleri sosyal,

fiziksel, ve psikolojik-zihinsel olarak sınıflandırılır.

a. Sosyal Problemler

Yoksulluk ve Cehalet: Sokak çocukları sağlıklı bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli olan kaynaklardan yoksundur. Soğuklardan koruyan kıyafetler ya da gelişimleri için gerekli olan yiyecekleri almak için finansal destekleri yoktur. Okula gitmek için gereken ödemeleri yapamazlar. Okulların parasız olduğu yerlerde ise üniforma ayakkabı ve kitapları alacak paraları olmadığı için okula gitmezler. Sokak çocuklarının yaşadıkları yer, yeteri kadar güvenli değildir. Temizlik ve hijyen gibi ihtiyaçlarına ulaşamazlar. Bu nedenle sağlık problemlerine daha yatkın olurlar (WHO). Çoğu daha iyi bir geleceği güvence altına almak için okullarına geri dönmek isterler. Ancak sokakta ne kadar uzun kalırlarsa, eğitimlerinin gidişatı da o derece kötü olur (Le Roux & Smith, 1998a).

Ayrımcılık: Sokak çocukları bazı kişiler tarafından baş belası olarak görülürken, bazıları tarafından suçlu olarak görülürler. Koloni döneminin başından itibaren serserilik pek çok ülkede yasal olarak cezalandırılan bir suç olmuştur. Bu çocuklar, halk ve polis tarafından yıllar boyunca insanlık dışı muameleye maruz kalmışlardır. Bu durum Çocuk Bakım Hareketi tarafından, insan haklarını pervasızca ihlal eden bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Toplum herhangi bir şey yaptığında, buna sokak çocuklarını dahil etmez. Sokak çocukları diğer çocukların katıldığı pek çok aktiviteye ve eğlenceye dışlandıkları için katılmazlar. Bu da onların tıbbi, eğitimsel ve mesleki kaynaklara sahip olmalarını engeller (Le Roux & Smith, 1998a).

Şiddet: Gündelik yaşamda sokak çocuklarına kötü davranılmaktadır. Bu çocuklar zaman zaman tutuklanmakta ve bazı ülkelerde öldürülmektedir (Le Roux & Smith, 1998a). Sokak korunmasız bir ortamdır ve sokak çocukları bu ortamda sık sık sömürülürler. Bazen şiddetin yoğunluğundan dolayı fiziksel yaralanmalarla hatta ölümler yüz yüze gelirler. Şiddetin en yaygın kaynakları ise polis, çeteler, ilaç satıcıları, fuhuş işi ile uğraşanlar, diğer sokak çocukları ve cinsel partnerlerdir (WHO).

Damgalama: Toplum sokak çocuklarını, problem yaratan zor çocuklar olarak görmektedir. Genel olarak yaygın görüş şöyledir ki sokak çocukları kontrol edilemeyen, şiddete yönelen, madde kullanımı problemi olan, ahlakları ve duyguları olmayan ve ileride terörist ya da devrimci olacak olan kişilerdir (WHO).

b. Fiziksel Problemler

Yeterli Beslenememe: Sokak çocukları karınlarını doyursalar bile gerekli besin maddelerini alamayabilirler. Bu da kan ve vitamin yetersizliklerine sebep olabilir.

Sakatlanma: Sakatlanmalar istenerek ya da istenmeyerek olabilir. Erkek sokak çocuklarının sakatlanma oranları kız çocuklarından daha yüksektir.

Cinsel ve Üremeye Yönelik Problemler: Bu tür problemler hem kızları hem erkekleri etkiler. Ancak kız çocukları fiziksel ve cinsel istismar ve sömürülmeye daha çok maruz kalırlar. AIDS/HIV, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenilmeyen hamilelik ve sağlıksız kürtajlar sokak çocuklarında varolan sağlık problemleri arasındadır.

Cinsel problemler, zorlamayla ya da hileyle izinsiz olarak yapılan, risk içeren cinsel ilişkide bulunmak olarak tanımlanır.

Araştırma sonuçları, çocukların cinsel problemlere maruz kaldıklarını ve bunun da ilaç bağımlılığı, depresyon ve intihar gibi sonuçlara yol açtığını göstermiştir. Bu çocuklarda en çok görülen cinsel risk oluşturan durumlar, istenmeyen gebeliğe yol açan korunmasız cinsel ilişki, cinsel taciz, tecavüz, çocuk fuhuşu, rastgele cinsel ilişki ve seri cinsel sömürü gibi durumlardır (Guernina, 2004).

Sokak çocukları sokakta ilaç satışı ya da fuhuşa zorlanarak, dış güçler tarafından sömürülmektedirler. Bu çocukların cinsel problemleri içinde yaşadıkları toplumun kültürel normlarından etkilenir. Bazı kültürel sistemler güçlerini kontrol etmek ve sömürmek için kullanırken, bazıları genç insanları sağlık ve cinsellik hakkında bilgilendirerek kullanır. Toplumun çocuğu kontrol altında tutması ve sömürmesi, kendi cinselliklerini ve sağlıklarını bilmemelerine ve bu nedenle güçsüz olmalarına sebep olur. Bunun dışında cinsel problemler yabancılaştırmanın boyutları ile de ilgilidir. Bu durum güçsüzlük, sosyal yabancılaştırma ve anlamsızlıkla açıklanabilir. Sokak çocukları sokakta sömürüldükleri ve tacize uğradıkları zaman, kendilerini güçsüz hissederler. Bazıları durumlarını değiştiremeyeceklerini düşünürler. HIV enfeksiyonlarının pek çok sokak çocuğunu etkilediği belirtilmektedir. Bunun sebebi pek çoğunun kliniklere ve danışmanlık merkezlerine başvurma olanaklarının olmamasıdır (Guernina, 2004).

Yaygın Hastalıklar: Tüberküloz, cilt hastalıkları, diş problemleri bu çocukların yaşadığı genel hastalıklardır.

c. Psikolojik/ Zihinsel Problemler

Stresli Geçmiş: Bu çocukların sokakta

yaşamalarına neden olan durumlar ve olayların, onların üzerindeki olumsuz etkisi devam edebilir (aile çatışması, hamilelik, vb.).

Değişen Yaşam Şekli: Bazı büyük şehirlerde sokak çocuklarının şehir ya da bölge değiştirdiği görülür. Çocuklar bunu kendi istedikleri için yapabilirler. Diğer taraftan polis, çete ve ilaç satıcıları tarafından buna zorlanabilirler. Böyle bir yaşam tarzı sosyal izolasyon, yalnızlık ve özel birine "bağlanma" gibi konularda problemlere yol açabilir.

Zihinsel Problemler: Sokak çocuklarının deneyimleri onları duygusal problemlere, psikiyatrik rahatsızlıklara ve öğrenme güçlüklerine daha çok maruz bırakır.

Madde Kullanımı: Bazıları psikoaktif maddeleri zarar verici şekilde kullanırlar. Bu da aşırı doz, kaza, şiddet, istenmeyen gebelik, ve korunulmayan seks gibi durumlara sebep olur. Bu maddelerin uzun süre kullanımı ilerleyen zamanlarda beyin ve akciğer hasarına yol açabilir. (WHO).

Popüler inanışın tersine, sokak çocuklarının toplumun artıkları olmaları gerekmektedir ve onların sokakta devam edebilmeleri için sahip olmaları gereken bir dayanıklılığa, yaratıcılığa ve akla sahip oldukları düşünülmektedir. Gordon 1979'da fiziksel olarak istismar edici bir ortamdan kaçmanın pek çok erkek çocuk için olumlu bir deneyim olabileceğini savunmuştur (Le Roux & Smith, 1998b).

Cockburn (1991) sokak çocuklarının literatürde tanımlanmış olan bazı özelliklerini şöyle özetlemiştir: ilaç kullanımı, yüksek dürtüsellik, güvensizlik ve yetişkinlerin idare edilmesi, sorunlarla yüzleşmek yerine onlardan kaçmak, geleneksel ahlak anlayışına bağlılık ve gerçek yaşam öykülerine yaklaşıma gönülsüzlük (Le Roux & Smith, 1998b).

Keen (1990)'e göre sokak çocuklarının küçük ama anlamlı bir miktarı ciddi duygusal ve davranışsal problemlere sahiptir ama "bu çocuklar psikiyatrik rahatsızlıklara sahip olmak için gerekli olan semptomları göstermedikleri için, bu çocukların yardımı ihtiyaçları olacağı düşünülmektedir". Richter sokak çocuklarında görülen psikopatoloji ile ilgili olarak 3 ayrı sınıf belirlemiştir: (1) hiçbir psikolojik rahatsızlık göstermeyenler (tüm örneklerin 1/3'ü), (2) semptomların şiddeti ortadan-şiddetliye kadar olanlar ve (3) bu iki grubun arasında bir yerde olanlar. Aynı araştırmada içten kontrolü yüksek, güçlü olan erkek çocukların daha az psikopatoloji, özellikler depresyon, gösterdiği de bulunmuştur. Dıştan kontrolü güçlü olan çocukların sokaklarda daha çok vakit harcadıkları, arkadaşlarıyla daha az pozitif ilişkiler kurduğu ve psikopatoloji belirtilerini daha çok gösterdikleri (depresyon ve psikosomatik belirtiler) söylenmiştir. Richter'in örneklem grubundaki bazı çocukların yaşlarının ötesinde bir direnç ve beceriye sahip oldukları da bulunmuştur (Le Roux & Smith, 1998b).

Yapılan bir araştırmada evden kaçan erkek çocuklarında karşı gelme davranışı semptomlarına rastlanmıştır. Bu davranışlar genellikle sosyalleşmemiş, saldırgan olmayan tiptedir. Evden kaçan çocuklarla ilgili de 3 kategori belirlenmiştir: suçlu olanlar, sık sık evden kaçanlar ancak suçluluk belirtisi göstermeyenler ve psikoz semptomu gösterenler. Suça yönelen ve evden kaçan grupta, okuldan kaçma, cinsel saldırgan davranışlar, hırsızlık, ilaç ve alkol kötüye kullanımı gibi durumlar görülebilir (Le Roux & Smith, 1998b). Birinci dünya ülkelerinde genel olarak, evden kaçanların normalden daha saldırgan olduğu, egolarının daha az

güçlü olduğu ve tekrarlı kaçanların genel zekalarının daha düşük olduğu yönünde araştırmalar vardır. Burada mükerrerlik önemli bir kriterdir. Pek çok araştırmacı, evden ilk defa kaçanları sağlıklı ya da normal olarak görmekte ya da bu çocukların çevrede bulunan özel bir probleme tepki gösterdiklerini düşünmektedir. Aslında tekrar eden kaçmalar, DSM-IV kriterlerine göre davranış bozukluğunun bir göstergesidir (Le Roux & Smith, 1998b).

4.3. Sokak Çocukları Nasıl Hayatta Kalırlar?

Hayatta kalma, sokak çocukları için yemek, giyinmek ve kendilerini şiddete ve istismarın diğer formlarına karşı korumak ile aynıdır. Bu da aşağıdakilere bağlıdır:

Kişis: Güçlülük: Çocuğun varolan problemi, uygun kaynakları kullanarak hızlı ve etkili bir şekilde çözebilmesi ve dirençli olması onun hayatta kalmasını etkiler. Bunlar çocuğun yaratıcılığına, çabıkanlığına, zekasına ve ilgisine bağlıdır (WHO).

Arkadaş Grubu: Arkadaş grubu, çocuğun kabul edilme, ait olma ve korunma gibi ihtiyaçlarını karşıladığı için, sokak çocuğu açısından çok önemlidir. Sokak çocukları birbirlerine hayatta kalmaları için yardım ederler. İlişkileri basit arkadaş çemberinden, organize olmuş bir ağa kadar değişebilir. Deneysel sokak çocukları yenilere nasıl hayatta kalınacağını öğretirler. Grup üyeleri yemek, giycek, barınak, bilgi ve psikoaktif maddeleri paylaşırlar (WHO).

Şans Faktörü: Burada önemli durumlardan birisi çocuğun evi terk ettiği ilk gün sokakta kim ile tanıştığıdır. Sokakta yeni birisi olarak, çocuk hayatta kalmanın başka yolları olabileceğini bilmiyor olabilir (WHO).

Sömürütçiler: Sokak çocukları hayatta kalabilmek için sağlıklı olmayan ve tehlikeli olan pek çok eylemde bulunabilirler. Diğer sokak çocukları, polis, seks ve ilaç ticareti yapan yetişkinler bu çocukları mağdur edebilirler (WHO).

Diğer Destek Mekanizmaları: Bu mekanizmalar sokaktaki ticaret ve aktivitelerle ilgilidir ve hiyerarşiktir. Grup üyelerinin görevleri güçlerine ve zayıflıklarına göre değişir. Grup üyeleri çete savaşlarına, polis tarafından tutuklanmalar ve diğer riskli durumlara karşı birbirlerini korurlar (WHO).

4.4. Bazı Önleyici Tedbirler ve Öneriler:

Bu kısımda problemin çözüm yolları üzerine bazı saptamalarda bulunulacaktır. Araştırmalar çocuk suçluluğunda biyolojik veya genetik etkenlerden çok, çevresel etkenlerin önemini vurgulamakta kişilik problemlerinin yanında, zihinsel problemlerin ve çevre koşullarının elverişsiz olmasının da çocuğu suça ve sokakta yaşamaya veya çalışmaya zorladığı da savunulmaktadır. Ekonomik zorluklar kültürel ve eğitim seviyesinin düşüklüğü, kalabalık ve yoksul aile, göçler, kültürel çatışmalar ve adaptasyon bozuklukları, ailevi sorunlar, çocukların psikolojik ve/veya fiziksel şiddet ve tacize maruz kalınmaları sokak çocuğu ve suçlu çocuk fenomenlerinin nedenleri olabilmektedir. Kimi zaman toplumsal değer kalıpları, tabanlar, çevre şartlarının elverişsizliği ergenlik çağının fırtınalarıyla birleşince, çocuk yaşta gençlerimizin bozuklukları göstermeleri, suça itilmeleri olgusu ortaya çıkmaktadır. Bunları önlemek için, çocuklara yönelik koruma ve rehabilitasyon hizmetlerin aksatılmadan götürülmesi gerekiyor. Çalışan, korumaya muhtaç sokak çocukları ve suça maruz kalan çocukların hep-

sinin sorunlarına mümkün olduğunca çözümler üretmek zorundayız. Rehabilitasyon merkezleri, sosyal koruma kurumları ve özellikle hapishane ve istahavlerindeki çocuklara psikolojik destek verip onları topluma katkı verip özgüvenlerini kazandıracak bir meslek sahibi yapabiliriz. Çocuklar suça yönelmeden gerekli önlemlerin alınması gerekir ki suç ortaya çıkmamasın.

Çocuk suçluluğuna toplumun yaklaşımı bir sorunun bir başka önemli yanını oluşturuyor. Çocuklar ve gençler üzerlerindeki negatif imajı ve suçluluk damgasını tek başlarına kaldıramayabilir. Toplumda genelde suçluyu dışlamaya yönelik bir eğilim olduğundan bu çocukların topluma tekrar entegrasyonu bir sorun olabilmektedir. Bu da toplumun üyelerinin bilinçli bir formal eğitim almasıyla kısmen çözülebilir. Medya ve sivil toplum örgütlerinin de yardımları ile suçluluk damgasını yiyen çocuklar yeniden toplum ile barıştırılabilir. Suçlu çocuklara insanlar dışlamadan yardım elini uzatabilirlerse bu çocukların en azından büyük bir kısmı yeniden topluma kazandırılır.

TBMM 2005 Sokak Çocukları ve Çocuk Suçluluğu üzerine hazırladığı rapor hayata geçirildiği takdirde bu problemin çözümü için yapılacak yeni düzenlemeler şöyle:

- Çocukları sokağa iten sebepler: Yoksulluk, işsizlik, gecekondulaşma, ailelerin parçalanması, eğitimsizlik. Gecekondu bölgelerinde kurulacak toplum merkezleriyle aileler eğitilecek. Çünkü sokak çocukları ailelerine gitmek istemiyor.

- Milli Eğitim Bakanlığı, özellikle gecekondu bölgelerinde çocukların okula devam durumunu takip edecek. Askere gitmeyenler nasıl takip ediliyor- sa, okula gitmeyenler de böyle izlenecek.

- Çocuklarını okula göndermeyen ailelerden velayetleri alınacak. Çünkü sokak çocuklarının yüzde 95'i ilköğretim mezunu değil. En azından temel eğitimi bitirinceye kadar ailelerin çocuklarını okula göndermesi zorunlu olacak.

- Yeni TCK'da, 12 yaş altındaki çocukların ceza muafiyeti var. Bu durum çocukları kullanan organize suç örgütlerinin işine yarıyor. Yapılacak değişikliklerle, 12 yaş altı çocuklara suç işleten yetişkinlere, katlamalı ceza verilecek.

- Kadın, çocuk, aile ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi birimler tek bir bakanlık bünyesinde hizmet verecek. Bu bakanlığın adı da Sosyal Hizmet Bakanlığı olacak. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu da, SHÇEK de bu bakanlığa bağlı olarak çalışacak.

- Korunmaya muhtaç aileler, yaşlılar, özürllüler, devletin korumakla yükümlü olduğu kişiler, bu bakanlığın görev alanında olacak sokak çocukları da bu kapsamda rehabilite edilecek.

- Sokak çocukları için tüm tıp fakülteleri ve üniversite hastanelerinde bağımlılık merkezleri kurulacak. Özellikle kız çocuklarında madde bağımlılığı çok yüksek. Bu da kız çocuklarının suçta kullanıma oranını artırıyor. Organize suç örgütleri, de bunları kullanıyor. Bir süre sonra bu kız çocukları, organize suç örgütleri tarafından seks kölesi olarak kullanılıyor, fuhuşa zorlanıyor.

- Bir çocuğun ailesinde iken devlete maliyeti 100 milyon lira, Sokakta çalışmaya başladığında bu rakam 400 milyon lira, sokakta yaşamaya başlayınca ise 900 milyon liraya çıkıyor. Uyuşturucu madde bağımlısı olduğunda ise bir çocuğun devlete maliyeti 1.5 milyar liraya yükseliyor.

- Çocukların Korunmasına Dair Kanun çıkartılacak. Önerilen düzenlemelerin yapılabilmesi için ayrı bir kanun başlığı altında toplanması gerekiyor.

KAYNAKLAR

Kitap

- Agnelli, S. (1986). Street Children: A Growing Urban Tragedy. Report for the Independent Commission on International Humanitarian Issues. Weidenfeld and Nicolson, London.
- Ayhan, N., Demir, C. E. ve Akman, Y. (2000). Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Katılımlı Eylem Araştırması Geri Bildirim Etkinlikleri, sayfa 72-73.
- Dönmezer, S. (1964). Çocuk ve Gençlik Suçluluğunda Boş Zamanların Rolü. İÜHFİM:İs.anbul.
- Dönmezer, S. (1994). Kriminoloji. İstanbul.
- Dünden Fugüne Tercüman, "Ürküten Tablo:12 Yaşınca Küçüklere Suç İşletene 3 Kat Ceza", 13/02/2005.
- Erdoğan, Z. (1989). Elazığ Çocuk İslahevindeki Hükümlü Erkek Çocukların Suç İşleme Sebepleri Konusunda Sosyolojik Bir Araştırma, Elazığ.
- Ennew, 1994. Street and Working Children – A Guide to Planning. London: Save the Children.
- Flowers, R.B. (1990). The Adolescent Criminal An Examination of Today's Offender. North Carolina.
- Gibbons, Don C. (1970). Delinquent Behavior, Prentice-Hall Inc. New Jersey, s.99'dan aktaran, T. G. İçli, s. 354.
- Glueck, S. ve Glueck, E. (1998). Family Environment and Delinquency, with the statistical assistance of Rose W. Kneznek. London: Routledge and Kegan Paul Ltd.

- Lutz, P. (1965). Çocuk Suçluluğu. Ankara.
- Okvuran, A. (2002). Sokakta Çalışan Çocuklar İçin Drama Projesi, I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara.
- Öter, A. (2005). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, IX+153 sayfa.
- Özyanık, A. (1998). Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu, Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli, EGM, Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri, Ankara.
- Peker, H. (1999). "Çocuk ve Suç" Çocuk Vakfı Yayınları.
- Polat, O. (1997). "Çocuk ve Hakları". Analiz Yayınları, İstanbul.
- Sevük, H. Y. (1998). Uluslararası Sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadele kurumsal yaklaşım. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Siegel, L.J. & Senna, J.J. (1981). Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law. USA: Minnesota.
- Sokullu-Akıncı, F. (1994). Kriminoloji Ders Notları, İstanbul.
- Sullivan, M. (1990). Getting Paid: Economy, Culture, and Youth Crime in the Inner City. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Uluğtekin, S. (1997). Sokak Çocukları. Sokak Çocukları Proje Geliştirme ve Uygulama Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Uluğtekin, S. (1991). "Hükümlü çocuklar ve yeniden toplumsallaşma" Bizim Büro, Ankara.
- UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 1996.

- UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 1997.
- Yarsuvat, D. (1979). Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçluluğuna Kriminolojik Açıdan Bakış. Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları. Akbank Yayınları, 56-74.
- Yavuzer, H. (1996). Çocuk ve Suç. İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1997). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara.
- Zulliger, H. (2000). Suçlu çocuklar ve çocuk mahkemeleri.
- Zerrinoğlu, S. (1995). Sokakta Çalışan ve/veya Yaşayan Çocuklar: Sınıflandırmalar, Araştırmalar, Bazı Öneriler. Gençlik ve Kent Yönetimi. Sayfa,159-181.
- Wicks-Nelson R. ve Isreal, A. C. (2003). Behaviour Disorders of Childhood, 5th Edition, sayfa 189-229. Prentice Hall, USA.
- World Health Organization. A Profile of Street Children: Module 1.

Makale

- Aycan, N. (1986). Güney Anadolu bölgesindeki suçlu çocukların suç çeşitlerine göre bir incelemesi, Yeni Symposium, 24 (1), 22-26.
- Guernina, Z. (2004). The Sexual and Mental Health Problems of Street Children: A Transcultural Preventative Approach In Counselling Psychology. Counselling Psychology Quarterly, 17(1), 99-105.
- Gürsoy, H. (1991). Suçlu veya suça yönelmiş çocuklar. Çağdaş Eğitim, 20 (212), 16-21.
- Le Roux, J. (1996). The worldwide phenomenon of street children: Conceptual analysis. Adolescence, 31 (124), 965-972.

- Le Roux, J. & Smith, C.S. (1998a). Causes and Characteristics of street children phenomenon: A global perspective. Adolescence, 33, (131), 683-688.
- Le Roux, J. & Smith, C.S. (1998b). Psychological characteristics of South African street children. Adolescence, 33 (132), 891-899.
- Radikal Gazetesi, "Sokağa Acil Çözüm Şart", 15/02/2005.
- Radikal Gazetesi, "Dünyada Çeşitli Ülkelerde Koruma Altındaki Çocukların Sorunu" Ekşi, Aysel, 16/02/2005.
- Radikal Gazetesi, "Göç Çocuğu Sokakta...", 15/11/2004.
- Somander, L. & Johansson, H. (1992). Young offenders in prison. Kriminalvarden Rapport, 1, 32-34.
- Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., & Jang, S. J. (1994). Delinquent Peers, Beliefs, and Delinquent Behavior: A longitudinal test of international theory. Criminology, 32, 601-637.
- Ünsever, İ. & Reçel, M.N. (1985). Genç suç ve yaş gruplarına göre suç neveleri ve suça itiliş sebepleri. AD, Gençlik Özel Sayısı, 213-216.
- Yurdakök K, Şahiner ÜM, Kavak US ve ark. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. Katkı Pediatri Dergisi; 22: 276-85.

İnternet Kaynakları

- Güller, M. (2005). Sosyal Hizmetler Bağlamında Kolluğun Çocuklara Yönelik Yaklaşımları Ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar. www.sosyal-hizmetuzmani.org/sosyalhizmetem-niyet.doc
- Kara, Y. (2005). Emniyetten Sokak. Çocuklarına Şefkat. Ekspres Gazetesi. http://www.ekspresgazete.com/index.php?option=com_content&task=view&id=8081&Itemid=40

•Polat, O. (2002). Çocuk Suçluluğu. Adalet İstatistikleri, 1981-1995. <http://www.kriminoloji.com/cocuk%20suçluluğu.htm>.

•www.google.com.tr Çocuk Suçluluğu "Sosyal hizmetler Uzmanı web sitesi" Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu

•www.google.com.tr Çocuk suçluluğu "Çocuk suçluluğuna Ekonomik bir yaklaşım, çocukların oturdukları şehir

•www.google.com.tr suçluluğu "Çocuk suçluluğu araştırması" çocuk suçluluğu yaş gruplarına göre dağılımı , öğrenim durumuna göre dağılımı.

•1999-2003 Yılları Arası Cezaevlerinde Bulunan Hükümlüler.

(http://www.die.gov.tr/yillik/07_Adalet.pdf)

•1999-2003 Yılları Arası Çocuk İslahevlerinde Bulunan Hükümlüler.

(http://www.die.gov.tr/yillik/07_Adalet.pdf)

Yargıç Eğitimi

Çetin AŞÇIOĞLU*

GİRİŞ

Yargılama, mekanik ya da salt mantıksal bir işlem ve çalışma değildir. Bilgiyle donatılmış usun, yeteneğin üst düzeyde egemen olduğu, yaşamın dışlanmadığı bir çalışmadır. Bu nedenle bir sanat olarak nitelendirilir. Yeter ki, sonuçta duygu, tasarım ve güzelliği oluşturan hukuksal ve ülküsel (ideal) üstün değerlere ulaşılmış olsun.

Bilgili ve bilgiyi işleme yeteneğine sahip etik değerleri özümsemiş yaşamı bilen yargıçlar olmadan ne yargı bağımsızlığından ne de yargılama sanatından söz edilir. Bilgi, yetenek ve etik değerler yargıç kimliğinin oluşmasının olmazsa olmazlarıdır.

Yargıç kimliğini özümsememiş yargıç, ya "sorumluluğunu başkalarıyla paylaşmak isteyecek" (yozlaşan bilirkişi kurumunda olduğu gibi) ya da "politik güç dahil her türlü gücün etkisi altında kalacak" veya "olumlu işlem ve kararlara imza atsa da yansızlık görünümü vere-meyecektir". Daha önemlisi insana, değerlerine ve beklentilerine gerekli olan duyarlılığı, saygıyı göstermeyecektir.

Siyasal gücün yargı üzerindeki yetki ve etkinliğinin yargı bağımsızlığı açısından olumsuzluklarını göz ardı edemeyiz. Ancak etik değerleri özümsemiş bilgili yargıçlar olmadan yargı

bağımsızlığı ancak yazılı metinlerde kalır:

1961 Anayasası'nda, bu gün özlemini çektiğimiz, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvenceleriyle ilgili kurum ve kurallara karşın alınan sonuç; bu bağlamda çarpıcı bir örnektir.

Yargıç kimliğini yeterince kazanmamış yargıçların sergiledikleri olumsuz örnekler; yargı bağımsızlığı ve yargıç güvenceleri yargıya bol geldi söylemlerini yaygınlaştırdı.

12 Eylül yönetimi, olumsuz örneklerin ve söylemlerin etkisiyle, bu gün tartışılan Adalet Bakanlığı ağırlıklı düzen oluşturuldu. Ne var ki; bu düzen de sorunları çözemedi; yargıda olumsuz görünüm ve sızlanmalar artarak devam etmektedir. Her iki dönemde ortak yön bilgi ve etik değerlerden yoksun yargıç kimliği olması; yargıç eğitiminin öneminin güçlü kanıtıdır.

İ-GÜNÜMÜZDE YARGIÇ GÖRÜNÜMÜ

Yargıda, çoğun; okumayan, sorgulamayan, araştırmayan, tartışmayan etik değerleri özümsememiş memurlaşmış yargıç tipi' egemendir. Aynksıları göz ardı etmeden.

Göreve başlayan yargıç, çoğun, özdeki kuramsal bilgilerle ilgisini

(*) Emekli Yargıtay Üyesi.

(1) Türkiye Ekonomik Ve Sosyal Etütler Vakfı' nın yargıç ve savcılarda algı ve anlayış araştırmasında, Yargıçların azımsanmayacak bir bölümü kendisini memur olarak nitelendirmiştir.